

GLAVA 1

METRIČKA I TOPOLOŠKA STRUKTURA PROSTORA $\mathbb{R}^n$

U tekstu sa $\mathbb{R}$ označavamo uobičajeno skup realnih brojeva, dok sa $\mathbb{R}^n$, $n \in \mathbb{N}$ označavamo Dekartov proizvod od n -kopija skupa $\mathbb{R}$, tj.

$$\mathbb{R}^n = \{(x_1, \dots, x_n) | x_i \in \mathbb{R}, i \in \{1, 2, \dots, n\}\}.$$

Uređenu n -torku $(x_1, \dots, x_n)$ označavaćemo jednim slovom $x = (x_1, \dots, x_n)$ i nazivati tačkom skupa $\mathbb{R}^n$.

Kao što je poznato na skupu $\mathbb{R}^n$ moguće je definisati unutrašnju operaciju sabiranja ("po koordinatama") elemenata iz $\mathbb{R}^n$, tj.

$$+ : \mathbb{R}^n \times \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^n,$$

$$(x_1, \dots, x_n), (y_1, \dots, y_n) \in \mathbb{R}^n,$$

$$(x_1, \dots, x_n) + (y_1, \dots, y_n) = (x_1 + y_1, \dots, x_n + y_n).$$

Takođe, posmatrajući skup $\mathbb{R}^n$ i vezano polje skalara $\mathbb{R}$ definisana je spoljašnja operacija množenja skalara iz $\mathbb{R}$ i elemenata skupa $\mathbb{R}^n$,

$$\cdot : \mathbb{R} \times \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^n,$$

na način

$$\lambda x = (\lambda x_1, \dots, \lambda x_n), \lambda \in \mathbb{R}, x \in \mathbb{R}^n.$$

Lako se provjerava da za ovako definisane operacije uređena četvorka $(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}, +, \cdot)$ čini vektorski prostor nad poljem realnih brojeva. Dakle, u skladu sa posljednjim određenjem skupa $\mathbb{R}^n$ njegove elemente takođe tretiramo kao vektore, tj. elemente prethodno navedenog vektorskog prostora.

1. Metrički prostor

Prisjetimo se da svojstvo konvergencije niza realnih brojeva $\{a_n\}_{n=1}^{\infty}$ ka realnom broju $a \in \mathbb{R}$ možemo kratko da zapišemo na način

$$\lim_{n \rightarrow \infty} |a - a_n| = 0.$$

Geometrijski interpretirano niz rastojanja tačaka a_n od tačke a teži nuli kada $n \rightarrow \infty$. Ispostavlja se da je pojam rastojanja ključni u definisanju konvergencije niza i kao takav biće osnov za uvođenje jedne uopštene klase prostora kod kojih će postojanje funkcije rastojanja ili metrike biti njihovo glavno određenje.

U narednoj definiciji navodimo aksiome metričkog prostora.

DEFINICIJA 1.1. Neka je $X \neq \emptyset$ i $d : X \times X \rightarrow \mathbb{R}$ funkcija koja zadovoljava sljedeća svojstva:

- (1) $d(x, y) \geq 0$ (*nenegativnost ili aksioma razdvajanja*);
- (2) $d(x, y) = 0$ ako i samo ako je $x = y$; (*aksioma koincidencije*);
- (3) $d(x, y) = d(y, x)$ (*simetričnost*);
- (4) $d(x, y) \leq d(x, z) + d(z, y)$ (*nejednakost trougla*),

gdje su x, y, z proizvoljni elementi skupa X . Tada se funkcija d naziva *metrikom* (ili *rastojanjem*) na skupu X . Uređen par (X, d) se naziva *metričkim prostorom*.

Primijetimo da u samoj Definiciji 1.1 na skupu X nije pretpostavljeno postojanje određene strukture. Njegove elementa i dalje tretiramo kao tačke za koje smo sada u prilici da odredimo odgovarajuće rastojanje. Takođe na istom skupu moguće je definisati više metrika.

Same aksiome metrike (1) – (4) iz prethodne definicije odgovaraju našoj geometrijskoj intuiciji, u smislu da je rastojanje između bilo koje dvije različite tačke pozitivno kao i da rastojanje između tačaka x i y nije veće nego suma rastojanja između tačaka x i z i rastojanja između tačaka z i y .

Uslov (1) je moguće izvesti iz uslova (2), (3) i (4). Zaista,

$$2d(x, y) = d(x, y) + d(y, x) \geq d(x, x) = 0,$$

odakle dobijamo da je $d(x, y) \geq 0$ za proizvoljne elemente metričkog prostora X .

Prije nego pređemo na primjere metričkih prostora izvedimo jednu važnu nejednakost za metriku. Ukoliko je (X, d) metrički prostor, tada važi sljedeća nejednakost

$$(1.1) \quad |d(z, x) - d(z, y)| \leq d(x, y).$$

Naime, uslovi (4) i (3) povlače $d(z, x) \leq d(z, y) + d(x, y)$, tj.

$$d(z, x) - d(z, y) \leq d(x, y).$$

Slično, $d(z, y) \leq d(z, x) + d(x, y)$, tj. $d(z, y) - d(z, x) \leq d(x, y)$, odnosno

$$\begin{aligned} d(x, y) &\geq \max\{d(z, x) - d(z, y), d(z, y) - d(z, x)\} \\ &= |d(z, x) - d(z, y)|. \end{aligned}$$

PRIMJER 1.2. Osnovni primjer, poznat iz prethodnog kursa analize, jeste metrički prostor $(\mathbb{R}, d)$, gdje je metrika $d : \mathbb{R} \times \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$, definisana sa $d(x, y) = |x - y|$.

Da je funkcija d zaista metrika pokazujemo jednostavno. Nejednakost trougla dokazujemo koristeći istoimeno svojstvo za funkciju apsolutne vrijednosti,

$$d(x, y) = |x - y| = |x - z + z - y| \leq |x - z| + |z - y| = d(x, z) + d(z, y).$$

PRIMJER 1.3. Na proizvoljnom skupu $X \neq \emptyset$ možemo da definišemo tzv. diskretnu metriku

$$d(x, y) = \begin{cases} 1, & x \neq y, \\ 0, & x = y. \end{cases}$$

Lako se provjerava da je (X, d) metrički prostor. Na primjer, u cilju da pokažemo nejednakost trougla

$$d(x, y) \leq d(x, z) + d(z, y),$$

primijetimo da lijeva strana posljednje nejednakosti može da uzima vrijednosti 0 ili 1, dok za desnu stranu nejednakosti potencijalne vrijednosti su 0, 1 ili 2. Dakle, nejednakost trougla nije tačna samo u slučaju da je $d(x, y) = 1$, tj. $x \neq y$ i $d(x, z) + d(z, y) = 0$, tj. $x = z$ i $y = z$ što je nemoguće.

PRIMJER 1.4. (**Euklidska metrika na $\mathbb{R}^n$**) Na skupu $\mathbb{R}^n$ definišemo metriku funkcijom

$$(1.2) \quad d_2(x, y) = \left(\sum_{i=1}^n |x_i - y_i|^2 \right)^{1/2},$$

$x = (x_1, \dots, x_n), y = (y_1, \dots, y_n)$, koja specijalno za $n = 1$ daje metriku iz Primjera 1.2.

Nije teško provjeriti da važe svojstva (1), (2) i (3) iz Definicije 1.1. U svrhu dokazivanja nejednakosti trougla za funkciju d_2 koristimo specijalan slučaj nejednakosti Minkovskog,

$$\left(\sum_{i=1}^n |x_i - z_i + z_i - y_i|^2 \right)^{1/2} \leq \left(\sum_{i=1}^n |x_i - y_i|^2 \right)^{1/2} + \left(\sum_{i=1}^n |z_i - y_i|^2 \right)^{1/2}.$$

Za slučaj da je $n = 2$ i $n = 3$ formulom je dato upravo najkraće rastojanje između tačaka x i y u ravni i prostoru $\mathbb{R}^3$, tj. euklidsko rastojanje.

Da bismo upotpunili gornja izvođenja, dokažimo specijalan slučaj nejednakosti Minkovskog polazeći od jednostavne nejednakosti između aritmetičke i geometrijske sredine

$$ab \leq \frac{a^2}{2} + \frac{b^2}{2}, a, b \geq 0.$$

Stavljajući da je $a = \frac{|a_i|}{(\sum_{i=1}^n a_i^2)^{1/2}}$ i $b = \frac{|b_i|}{(\sum_{i=1}^n b_i^2)^{1/2}}$ i zatim sumirajući novodobijene nejednakosti za $i = 1, \dots, n$ dobijamo

$$\frac{\sum_{i=1}^n |a_i| |b_i|}{(\sum_{i=1}^n a_i^2)^{1/2} (\sum_{i=1}^n b_i^2)^{1/2}} \leq \frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1,$$

tj. dolazimo do Koši-Švarcove nejednakosti

$$\left| \sum_{i=1}^n a_i b_i \right| \leq \sum_{i=1}^n |a_i| |b_i| \leq \left(\sum_{i=1}^n a_i^2 \right)^{1/2} \left(\sum_{i=1}^n b_i^2 \right)^{1/2}.$$

Sada specijalno imamo

$$\begin{aligned} \sum_{i=1}^n (|a_i| + |b_i|)^2 &= \sum_{i=1}^n a_i^2 + \sum_{i=1}^n b_i^2 + 2 \sum_{i=1}^n |a_i| |b_i| \\ &\leq \sum_{i=1}^n a_i^2 + \sum_{i=1}^n b_i^2 + 2 \left(\sum_{i=1}^n a_i^2 \right)^{1/2} \left(\sum_{i=1}^n b_i^2 \right)^{1/2} \\ &= \left(\left(\sum_{i=1}^n a_i^2 \right)^{1/2} + \left(\sum_{i=1}^n b_i^2 \right)^{1/2} \right)^2, \end{aligned}$$

tj.

$$\left(\sum_{i=1}^n (|a_i| + |b_i|)^2 \right)^{1/2} \leq \left(\sum_{i=1}^n a_i^2 \right)^{1/2} + \left(\sum_{i=1}^n b_i^2 \right)^{1/2}.$$

PRIMJER 1.5. Na skupu $\mathbb{R}^n$ sljedeće funkcije

$$d_1(x, y) = \sum_{i=1}^n |x_i - y_i|,$$

$$d_\infty(x, y) = \max_{1 \leq i \leq n} |x_i - y_i|$$

čine metrike (provjeriti).

Ukoliko je (X, d) metrički prostor i $A \subset X$, tada sam skup A možemo sa restrikcijom metrike d na njemu da tretiramo kao metrički prostor za sebe, tj. rekli bismo da je (A, d) metrički potprostor prostora (X, d) .

U narednim definicijama uvodimo određene pojmove koje je moguće definisati u proizvoljnom metričkom prostoru poput dijametra skupa, ograničenog skupa i rastojanja između skupova.

DEFINICIJA 1.6. Neka je (X, d) metrički prostor i $A \subset X$, tada dijametar skupa A , u oznaci $\text{diam}(A)$ je definisan

$$\text{diam}(A) = \sup_{x, y \in A} d(x, y).$$

DEFINICIJA 1.7. Neka je (X, d) metrički prostor za skup $A \subseteq X$ kažemo da je ograničen ako je $\text{diam}(A) < \infty$.

PRIMJER 1.8. Neka je $A = \{(x, y) | (x - a)^2 + (y - b)^2 < r^2\}$ disk ili krug sa centrom u tački $(a, b) \in \mathbb{R}^2$ i poluprečnika $r > 0$, tada je jasno $\text{diam}(A) = 2r$ uzimajući u obzir metrički prostor $(\mathbb{R}^2, d_2)$.

PRIMJER 1.9. Neka je $I_{a,b} = \{(x, y, z) | a_1 \leq x \leq b_1, a_2 \leq y \leq b_2, a_3 \leq z \leq b_3\}$, gdje su $a = (a_1, a_2, a_3)$ i $b = (b_1, b_2, b_3)$ fiksirane tačke iz $\mathbb{R}^3$ ($a_i < b_i, i \in \{1, 2, 3\}$). Skup $I_{a,b}$ predstavlja pravougli paralelopiped i traženi dijametar jednak je upravo dužini velike dijagonale koja spaja tačke a i b . Dakle,

$$\text{diam}(I_{a,b}) = ((b_1 - a_1)^2 + (b_2 - a_2)^2 + (b_3 - a_3)^2)^{1/2}.$$

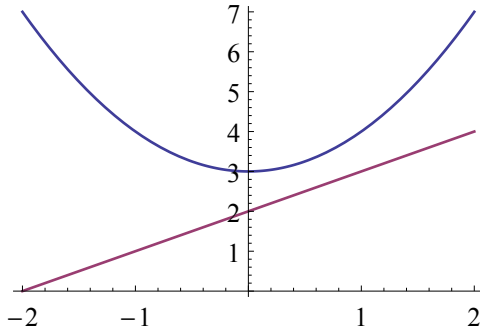
DEFINICIJA 1.10. Neka je (X, d) metrički prostor i $A \subset X$ i $B \subset X$, tada rastojanje između skupova A i B u metričkom prostoru X je dato sa

$$d(A, B) = \inf_{x \in A, y \in B} d(x, y).$$

U manje preciznoj formi rekli bismo da je rastojanje između dva skupa najkraće rastojanje između tih skupova. Jasno da ako za skupove A i B iz prethodne definicije važi $A \cap B \neq \emptyset$, onda je $d(A, B) = 0$.

PRIMJER 1.11. Odredimo rastojanje između prave $y = x + 2$ i grafika funkcije $y = x^2 + 3$. Tražimo $d(A, B)$, gdje je $A = \{(x, y) | y = x + 2, x \in \mathbb{R}\}$ i $B = \{(x, y) | y = x^2 + 3, x \in \mathbb{R}\}$ (slika).

Traženo rastojanje možemo da odredimo koristeći formulu za rastojanje tačke od prave. Preciznije, od svih tačaka skupa B tražimo onu za koju funkcija $\varphi(x) = \frac{|x^2 - x + 1|}{\sqrt{1^2 + 1^2}}$, ima najmanju vrijednost za $x \in \mathbb{R}$. Budući da je $x^2 - x + 1 \geq 0, x \in \mathbb{R}$, lako se dobija da se odgovarajući minimum dostiže u tački $x = \frac{1}{2}$ i zato je $d(A, B) = \frac{3}{4\sqrt{2}}$.

PRIMJER 1.12. Na skupu neprekidnih funkcija na segmentu $[a, b]$, $C([a, b])$ definišemo $d_\infty(f, g) = \max_{a \leq t \leq b} |f(t) - g(t)|$, za $f, g \in C([a, b])$.

Funkcija $d_\infty : C([a, b]) \times C([a, b]) \rightarrow \mathbb{R}$ je dobro definisana. Naime, kako je za proizvoljne $f, g \in C([a, b])$ funkcija $\varphi(t) = |f(t) - g(t)|$ takođe neprekidna, to ona dostiže maksimum na segmentu $[a, b]$.

Iz načina na koji je definisana funkcija d_∞ jasno da je $d(f, g) \geq 0$ i $d_\infty(f, g) = d(g, f)$. Sa druge strane, ako je $d_\infty(f, g) = 0$, to povlači da je maksimum nenegativne funkcije $\varphi(t) = |f(t) - g(t)|$ nula na segmentu $[a, b]$, pa je $\varphi(t) = 0, t \in [a, b]$, tj. $f(t) = g(t), t \in [a, b]$. Na kraju, nejednakost trougla dokazujemo iz činjenice da

$$(1.3) \quad |f(t) - g(t)| \leq |f(t) - h(t)| + |h(t) - g(t)|, t \in [a, b],$$

gdje je $h \in C([a, b])$. Uzumajući maksimum obje strane nejednakosti u (1.3) dobijamo

$$\begin{aligned} d_\infty(f, g) &= \max_{a \leq t \leq b} |f(t) - g(t)| \\ &\leq \max_{a \leq t \leq b} (|f(t) - g(t)| + |h(t) - g(t)|) \\ &\leq \max_{a \leq t \leq b} (|f(t) - g(t)|) + \max_{a \leq t \leq b} (|h(t) - g(t)|) \\ &= d_\infty(f, g) + d_\infty(h, g). \end{aligned}$$

1.1. Normirani prostori. Pojam normiranog prostora je već poznat iz kursa Linearne algebre i za razliku od metričkog prostora na skupu gdje definišemo normu pretpostavljamo postojanje određene algebarske strukture, tj. strukturu vektorskog prostora. U nastavku pokazujemo da je svaki normiran prostor metrički prostor i prethodno navedene primjere metričkih prostora razmatramo kroz prizmu uvedene definicije normiranog prostora.

DEFINICIJA 1.13. Neka je X vektorski prostor nad poljem realnih brojeva $\mathbb{R}$. Funkcija $\|\cdot\| : X \rightarrow \mathbb{R}$ koja zadovoljava sljedeća svojstva:

- (1) $\|x\| \geq 0$;
- (2) $\|x\| = 0 \Leftrightarrow x = 0$;
- (3) $\|\lambda x\| = |\lambda| \|x\|$, $\lambda \in \mathbb{R}$;
- (4) $\|x + y\| \leq \|x\| + \|y\|$, za $x, y \in X$,

naziva se *normom* na prostoru X . Uređen par $(X, \|\cdot\|)$ naziva se *normiranim prostorom*.

TEOREMA 1.14. *Svaki normiran prostor X je metrički prostor.*

DOKAZ. Neka je $(X, \|\cdot\|)$ dati normirani prostor. Definišimo funkciju $d : X \times X \rightarrow \mathbb{R}$ na način $d(x, y) = \|x - y\|$. Lako se utvrđuje da funkcija d zadovoljava sve uslove metrike iz Definicije 1.1. Primjera radi, za nejednakost trougla imamo

$$d(x, y) = \|x - y\| = \|x - z + z - y\| \leq \|x - z\| + \|z - y\| = d(x, z) + d(z, y),$$

gdje $x, y, z \in X$. □

KOMENTAR 1.15. Za metriku $d(x, y) = \|x - y\|$ normiranog prostora $(X, \|\cdot\|)$ kažemo da je indukovana (generisana) normom $\|\cdot\|$. Na taj način, svaki normiran prostor možemo da tretiramo istovremeno i kao odgovarajući metrički prostor gdje je metrika indukovana normom polazećeg normiranog prostora.

PRIMJER 1.16. Apsolutna vrijednost $|\cdot| : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ je primjer norme na vektorskom prostoru $\mathbb{R}$, gdje se $\mathbb{R}$ posmatra kao vektorski prostor nad $\mathbb{R}$. Prema tome, $(\mathbb{R}, |\cdot|)$ predstavlja normiran prostora. Jasno da metrika definisana na $\mathbb{R}$ iz Primjera 1.2 je indukovana normom $|\cdot|$.

PRIMJER 1.17. (**Euklidski prostor** $\mathbb{R}^n$) Na skupu $\mathbb{R}^n$ funkcijom $\|x\| = (\sum_{i=1}^n x_i^2)^{1/2}$, $x \in \mathbb{R}^n$ zadana je norma. Posljednje tvrđenje se lako dokazuje imajući u vidu da je na primjer nejednakost trougla specijalan slučaj nejednakosti Minkovskog dokazanoj u Primjeru 1.4. Takođe, euklidska metrika d_2 iz istog primjera je generisana upravo definisanom normom.

Uzimajući u obzir da je sada $\|x\| = d_2(0, x)$, nejednakost (1.1) postaje

$$(1.4) \quad \left| \|x\| - \|y\| \right| \leq \|x - y\|.$$

PRIMJER 1.18. Na prostoru $\mathbb{R}^n$ sa

$$\|x\|_1 = \sum_{i=1}^n |x_i|, x \in \mathbb{R}^n,$$

$$\|x\|_\infty = \max_{1 \leq i \leq n} |x_i|, x \in \mathbb{R}^n,$$

definisane su odgovarajuće norme. Primijetimo da su metrike d_1, d_∞ iz Primjera 1.5 indukovane normama $\|\cdot\|_1, \|\cdot\|_\infty$ respektivno.

DEFINICIJA 1.19. Neka je X vektorski prostor. Za norme $\|\cdot\|_1$ i $\|\cdot\|_2$ definisane na X kažemo da su ravnomjerno ekvivalentne ako postoje pozitivne konstante C_1 i C_2 takve da važi

$$C_1\|x\|_1 \leq \|x\|_2 \leq C_2\|x\|, x \in X.$$

U terminima definisanih normi $\|\cdot\|, \|\cdot\|_1$ i $\|\cdot\|_\infty$ na $\mathbb{R}^n$ važe sljedeće nejednakosti:

$$\frac{1}{\sqrt{n}}\|x\|_1 \leq \|x\| \leq \|x\|_1, x \in \mathbb{R}^n,$$

$$\|x\|_\infty \leq \|x\| \leq n\|x\|_\infty, x \in \mathbb{R}^n,$$

$$\|x\|_\infty \leq \|x\|_1 \leq n\|x\|_\infty, x \in \mathbb{R}^n \text{ (provjeriti)}.$$

Iz gore navedenih nejednakosti zaključujemo da su norme $\|\cdot\|_1, \|\cdot\|_\infty$ i $\|\cdot\|$ ravnomjerno ekvivalentne u parovima na $\mathbb{R}^n$.

PRIMJER 1.20. Na prostoru $C([a, b])$ neprekidnih funkcija na segmentu $[a, b]$ sa

$$\|f\|_\infty = \max_{a \leq t \leq b} |f(t)|, f \in C([a, b])$$

definisana je norma na $C([a, b])$, tj. $(C([a, b]), \|\cdot\|_\infty)$ je normiran prostor i metrika d_∞ iz Primjera 1.11 je generisana normom $\|\cdot\|_\infty$.

PRIMJER 1.21. Na prostoru $C([a, b])$ definišemo funkciju $\|\cdot\|_1$ na način

$$\|f\|_1 = \int_a^b |f(t)| dt, f \in C([a, b]).$$

Funkcija $\|\cdot\|_1$ je dobro definisana na prostoru neprekidnih funkcija $C([a, b])$ budući da je svaka neprekidna funkcija na segmentu takođe i Riman integrabilna.

Nije teško provjeriti da funkcija $\|\cdot\|_1$ zadovoljava uslove (1), (3) i (4).

Sa druge strane, ako je $\|f\|_1 = \int_a^b |f(t)|dt = 0$, onda budući da je f neprekidna funkcija na segmentu $[a, b]$, to je $f(t) = 0$, $t \in [a, b]$. U protivnom, ako je $\|f\|_1 = 0$ i $f(t_0) \neq 0$ za neko $t_0 \in [a, b]$, to postoji interval $(t_0 - \epsilon, t_0 + \epsilon)$ takav da je $|f(t)| > 0$, $t \in (t_0 - \epsilon, t_0 + \epsilon) \cap [a, b]$ i zato je

$$\|f\|_1 > \frac{\epsilon}{2} \min_{t \in [t_0 - \frac{\epsilon}{2}, t_0 + \frac{\epsilon}{2}] \cap [a, b]} |f(t)| > 0,$$

što je kontradikcija. Prema tome, $\|\cdot\|_1$ je takođe primjer norme na prostoru $C([a, b])$. Dodatno, odgovarajuća metrika na prostoru $C([a, b])$ indukovana normom $\|\cdot\|_1$ data je formulom

$$d_1(f, g) = \int_a^b |f(t) - g(t)|dt, f, g \in C([a, b]).$$

PRIMJER 1.22. Označimo sa $\mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m)$ skup svih linearnih preslikavanja iz prostora $\mathbb{R}^n$ u $\mathbb{R}^m$, tj. skup svih preslikavanja koja zadovoljavaju $\Lambda : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^m$,

$$\Lambda(x + y) = \Lambda(x) + \Lambda(y), \quad x, y \in \mathbb{R}^n,$$

$$\Lambda(\lambda x) = \lambda \Lambda(x), \quad x \in \mathbb{R}^n, \lambda \in \mathbb{R}.$$

Na skupu $\mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m)$ standardno definišemo sabiranje i množenje skalarom,

$$(\Lambda_1 + \Lambda_2)(x) = \Lambda_1(x) + \Lambda_2(x), \Lambda_1, \Lambda_2 \in \mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m), x \in \mathbb{R}^n,$$

$$(\lambda \Lambda)(x) = \lambda \Lambda(x), \Lambda \in \mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m), \lambda \in \mathbb{R}.$$

Sa gore navedenim operacijama uređena četvorka $(\mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m), \mathbb{R}, +, \cdot)$ čini vektorski prostor. Ulogu nultog elementa igra nulto preslikavanje $\Lambda(x) = 0$, $x \in \mathbb{R}^n$.

Dalje, neka je

$$(1.5) \quad \|\Lambda\| = \sup_{x \neq 0} \frac{\|\Lambda(x)\|}{\|x\|}, \quad \Lambda \in \mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m).$$

Na nivou oznaka primijetimo da je u brojiocu razlomka u (1.5) euklidska norma vektora Λx u $\mathbb{R}^m$, a u imeniocu euklidska norma vektora x u $\mathbb{R}^n$. Takođe, zbog linearnosti preslikavanja Λ za proizvoljno $\alpha \in \mathbb{R} \setminus \{0\}$,

$$\sup_{x \neq 0} \frac{\|\Lambda(\alpha x)\|}{\|\alpha x\|} = \sup_{x \neq 0} \frac{\|\Lambda(x)\|}{\|x\|}$$

i dodatno je

$$\|\Lambda\| = \sup_{x \neq 0} \left\| \Lambda \left(\frac{x}{\|x\|} \right) \right\| = \sup_{\|x\|=1} \|\Lambda(x)\|.$$

Iz (1.5) vidimo da ako je $\|\Lambda\| < \infty$, onda je

$$(1.6) \quad \|\Lambda(x)\| \leq \|\Lambda\| \|x\|, \quad x \in \mathbb{R}^n.$$

Za linearna preslikavanja iz skupa $\mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m)$ za koje je $\|\Lambda\| < \infty$ kažemo da su ograničena linearna preslikavanja.

Funkcija $\|\cdot\| : \mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m) \rightarrow \mathbb{R}$ ($\Lambda \rightarrow \|\Lambda\|$) je norma na prostoru $\mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m)$.

Na primjer provjerimo svojstvo (2) iz Definicije 1.27. Ako je $\|\Lambda\| = 0$, onda je $\sup_{\|x\|=1} \|\Lambda(x)\| = 0$, tj. $\Lambda(x) = 0, \|x\| = 1$, što dalje ima za posljedicu da $\Lambda(x) = \|x\| \Lambda\left(\frac{x}{\|x\|}\right) = 0$ kad god je $x \neq 0$, tj. $\Lambda(x) = 0, x \in \mathbb{R}^n$.

Dalje, u cilju da ustanovimo validnost svojstva (4) pretpostavimo da su $\Lambda_1, \Lambda_2 \in \mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m)$ i $\|\Lambda_1\| < \infty$ i $\|\Lambda_2\| < \infty$. U protivnom, ako je $\|\Lambda_1\| = \infty$ ili $\|\Lambda_2\| = \infty$, onda je (4) trivijalno. Za $x \in \mathbb{R}^n \setminus \{0\}$ i $\|x\| = 1$, imamo

$$\|\Lambda_1(x) + \Lambda_2(x)\| \leq \|\Lambda_1(x)\| + \|\Lambda_2(x)\|.$$

Uzimajući supremum po skupu $\{x | \|x\| = 1\}$ lijeve i desne strane gornje nejednakosti dolazimo do

$$\|\Lambda_1 + \Lambda_2\| \leq \|\Lambda_1\| + \|\Lambda_2\|.$$

Ako su $\Lambda_1 \in \mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m)$ i $\Lambda_2 \in \mathcal{L}(\mathbb{R}^m, \mathbb{R}^p)$ ($m, n, p \in \mathbb{N}$) ograničena linearna preslikavanja, onda je i kompozicija ovih preslikavanja $\Lambda_2 \circ \Lambda_1 \in \mathcal{L}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^p)$ takođe ograničeno linearno preslikavanje.

Posljednji tvrđenje lako dokazujemo iz sledećeg niza relacija

$$\|(\Lambda_2 \circ \Lambda_1)(x)\| = \|\Lambda_2(\Lambda_1(x))\| \leq \|\Lambda_2\| \|\Lambda_1(x)\| \leq \|\Lambda_2\| \|\Lambda_1\| \|x\|,$$

$$\text{tj. } \|\Lambda_2 \circ \Lambda_1\| \leq \|\Lambda_2\| \|\Lambda_1\|.$$

PRIMJER 1.23. Sa $\mathcal{L}(\mathbb{R}^{k_1}, \dots, \mathbb{R}^{k_n}, \mathbb{R})$ označavamo skup svih polilinearnih preslikavanja $P : \mathbb{R}^{k_1} \times \dots \times \mathbb{R}^{k_n} \rightarrow \mathbb{R}$, gdje $k_1, \dots, k_n \in \mathbb{N}$ su prirodni brojevi. Podsjetimo se da za preslikavanje kažemo da je polilinearno ako je linearno po svakom argumentu. Specijalno za $n = 2$ govorimo o bilinearnim preslikavanjima.

Skup $\mathcal{L}(\mathbb{R}^{k_1}, \dots, \mathbb{R}^{k_n}, \mathbb{R})$ sa standardnim operacijama sabiranja funkcija i množenja skalarom čini vektorski prostor nad poljem realnih brojeva.

Za proizvoljno $P \in \mathcal{L}(\mathbb{R}^{k_1}, \dots, \mathbb{R}^{k_n}, \mathbb{R})$ funkcija

$$\|\cdot\| : \mathcal{L}(\mathbb{R}^{k_1}, \dots, \mathbb{R}^{k_n}, \mathbb{R}) \rightarrow \mathbb{R}$$

definisana na način

$$(1.7) \quad \begin{aligned} \|P\| &= \sup_{x_i \neq 0, 1 \leq i \leq n} \frac{|P(x_1, \dots, x_n)|}{\|x_1\|_1 \cdots \|x_n\|_n} \\ &= \sup_{\|x_i\|_i = 1, 1 \leq i \leq n} |P(x_1, \dots, x_n)| \end{aligned}$$

je norma na $\mathcal{L}(\mathbb{R}^{k_1}, \dots, \mathbb{R}^{k_n}, \mathbb{R})$, gdje sa $\|\cdot\|_i$ označavamo euklidsku normu na prostoru $\mathbb{R}^{n_i}$.

Ukoliko je $\|P\| < \infty$, za polilinearno preslikavanje P kažemo da je ograničeno.

NAPOMENA 1.24. Polilinearno preslikavanje $P : X_1 \times \dots \times X_n \rightarrow Y$ definisano je u opštem na Dekartovom proizvodu $X_1 \times \dots \times X_n$ vektorskih prostora X_i , $i \in \{1, \dots, n\}$, nad istim poljem, koji preslikava u vektorski prostor Y .

1.2. Euklidov prostor. Slično kao u prethodnom izlaganju pretpostavljamo da je X realan vektorski prostor, iako sama definicija normiranog prostora (kao i Euklidovog prostora) daje se i za slučaj vektorskog prostora nad poljem kompleksnih brojeva.

DEFINICIJA 1.25. Euklidov prostor X je vektorski prostor na kome je definisano preslikavanje $\langle \cdot, \cdot \rangle : X \times X \rightarrow \mathbb{R}$ koje zadovoljava sljedeće uslove

- (1) $\langle x, x \rangle \geq 0, x \in X$;
- (2) $\langle x, x \rangle = 0 \Leftrightarrow x = 0$;
- (3) $\langle x, y \rangle = \langle y, x \rangle, x, y \in X$;
- (4) $\langle \lambda x, y \rangle = \lambda \langle x, y \rangle, \lambda \in \mathbb{R}, x, y \in X$;
- (5) $\langle x + y, z \rangle = \langle x, z \rangle + \langle y, z \rangle, x, y, z \in X$.

Funkciju $\langle \cdot, \cdot \rangle$ nazivamo *skalarnim proizvodom* na X .

Uočimo da u Definiciji 1.25 nije pretpostavljeno da je vektorski prostor X konačno dimenzionalan. Slično kao i za normirane prostore, moguće je definisati više skalarnih proizvoda na istom vektorskom prostoru.

Prethodno dokazana Koši-Švarcova nejednakost u kontekstu prostora $\mathbb{R}^n$ važi u opštijoj situaciji. Preciznije, za proizvoljne vektore x, y iz Euklidovog prostora X važi nejednakost

$$(1.8) \quad |\langle x, y \rangle| \leq \sqrt{\langle x, x \rangle} \sqrt{\langle y, y \rangle}.$$

PRIMJER 1.26. Kanonski primjer Euklidovog prostora je prostor $\mathbb{R}^n$ sa skalarnim proizvodom definisanim na način

$$(1.9) \quad \langle x, y \rangle = \sum_{i=1}^n x_i y_i.$$

TEOREMA 1.27. *Svaki Euklidov prostor X je normiran prostor.*

DOKAZ. Potrebno je da ustanovimo da je funkcijom $\|x\| = \sqrt{\langle x, x \rangle}$, $x \in X$ definisana norma na X . Dokažimo da važi nejednakost trougla, važenje ostalih svojstava norme se lako utvrđuje. Polazeći od Koši-Švarcove nejednakosti (1.8) imamo

$$\begin{aligned}
\|x + y\|^2 &= \langle x + y, x + y \rangle \\
&= \|x\|^2 + 2\langle x, y \rangle + \|y\|^2 \\
&\leq \|x\|^2 + 2\|x\|\|y\| + \|y\|^2 \\
&= (\|x\| + \|y\|)^2,
\end{aligned}$$

tj. $\|x + y\| \leq \|x\| + \|y\|$. □

Dakle, novi aspekt posmatranja (ujedno i opravdanje termina "euklidski prostor $\mathbb{R}^n$ ") prostora $\mathbb{R}^n$ jeste da je to normiran prostor gdje je norma

$$(1.10) \quad \|x\| = \sqrt{\langle x, x \rangle} = \sqrt{\sum_{i=1}^n x_i^2}$$

indukovana skalarnim proizvodom (1.9).

Euklidov prostor $\mathbb{R}^n$ sa skalarnim proizvodom (1.9) koji indukuje odgovarajuću euklidsku normu (1.10) (metriku d_2) predstavlja osnovno polje rada u daljem izlaganju. U tom smislu, često u određenim situacijama nećemo praviti razliku između norme (1.10) i metrike d_2 **koju ćemo nadalje da označavamo sa d** .

Na kraju ovog poglavlja navodimo primjer skalarnog proizvoda na beskonačno dimenzionalnom prostoru $C([a, b])$.

PRIMJER 1.28. Formulom

$$\langle f, g \rangle = \int_a^b f(t)g(t)dt, \quad f, g \in C([a, b])$$

definisan je skalarni proizvod na $C([a, b])$ što se lako provjerava.

Polazeći od Teoreme 1.27 imamo da je na $C([a, b])$ norma indukovana gore definisanim skalarnim proizvodom data formulom

$$\|f\|_2 = \left(\int_a^b |f(t)|^2 dt \right)^{1/2}, \quad f \in C([a, b]),$$

a metrika

$$\tilde{d}_2(f, g) = \left(\int_a^b |f(t) - g(t)|^2 dt \right)^{1/2}, \quad f, g \in C([a, b]).$$

Koši-Švarcova nejednakost za $f, g \in C([a, b])$ poprima sljedeći oblik

$$(1.11) \quad \left| \int_a^b f(t)g(t)dt \right| \leq \left(\int_a^b |f(t)|^2 dt \right)^{1/2} \left(\int_a^b |g(t)|^2 dt \right)^{1/2}.$$

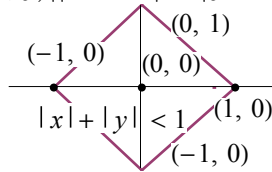
U narednoj definiciji u prostoru $\mathbb{R}^n$ u kontekstu euklidske metrike d definišemo neke standardne geometrijske objekte (otvorena lopta, zatvorena lopta, sfera).

DEFINICIJA 1.29. (Lopta i sfera u $\mathbb{R}^n$) Neka je $a \in \mathbb{R}^n$ i $r > 0$ realan broj. Skupovi $B(a, r) = \{x \in \mathbb{R}^n | d(a, x) < r\}$, $\overline{B}(a, r) = \{x \in \mathbb{R}^n | d(a, x) \leq r\}$ i $S^{n-1}(a, r) = \{x \in \mathbb{R}^n | d(a, x) = r\}$ nazivaju se redom *otvorenom loptom*, *zatvorenom loptom* i *sferom* sa centrom u a i poluprečnika r .

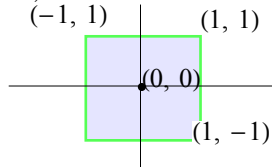
KOMENTAR 1.30. Svaki od pomenutih skupova može biti definisan u proizvoljnom metričkom prostoru.

Primijetimo da za $n = 2$ otvorena lopta $B(a, r)$ ($S^1(a, r)$) iz prethodne definiciji jeste zapravo krug (kružnica) sa centrom u tački a i poluprečnika $r > 0$, dok za $n = 3$ radi se upravo o lopti (sferi) sa centrom u tački a poluprečnika r (slika). Specijalno za $n = 1$, $B(a, r) = (a - r, a + r)$, $\overline{B}(a, r) = [a - r, a + r]$, a $S^0 = \{a - r, a + r\}$.

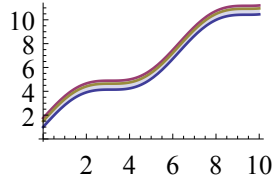
Sam naziv otvorena lopta i njegova korespondencija sa našom geometrijskom intuicijom je uslovan. Na primjer, za $n = 2$ posmatramo odgovarajuće otvorene lopte $B(a, r)$ u slučaju da tretiramo metrike d_1 i d_∞ , koje su sada definisane na sljedeći način respektivno $B(a, r) = \{(x, y) | |x - a_1| + |y - a_2| < r\}$ (slika za $a = 0$ i $r = 1$)

i $B(a, r) = \{(x, y) | \max\{|x - a_1|, |y - a_2|\} < r\}$ (slika za $a = 0$ i $r = 1$).

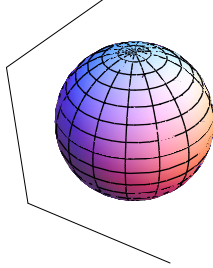
U slučaju da razmatramo prostor $C([a, b])$ i metriku d_∞ iz Primjera 1.12. za $f \in C([a, b])$ odgovarajuća otvorena lopta je definisana sada na način $B(f, r) = \{g \in C([a, b]) | \max_{a \leq t \leq b} |f(t) - g(t)| < r\}$. Primijetimo da se grafici funkcija $g \in B(f, r)$ nalaze u traci "širine" $2r$ grafika funkcije f (slika ispod).

1.3. Topološka struktura prostora $\mathbb{R}^n$.

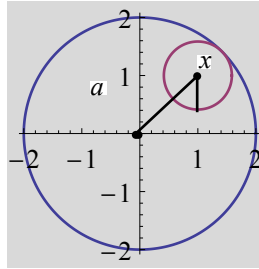
DEFINICIJA 1.31. Za skup $G \subset \mathbb{R}^n$ kažemo da je *otvoren* ako za svako $x \in G$ postoji $\delta > 0$ tako da je lopta $B(x, r) \subset G$.

DEFINICIJA 1.32. Okolina tačke $x \in \mathbb{R}^n$ je bilo koji otvoren skup G koji sadrži tačku x . Okolina skupa $A \subset \mathbb{R}^n$ je bilo koji otvoren skup G u $\mathbb{R}^n$ takav da je $A \subset G$.

PRIMJER 1.33. Otvorena lopta $B(a, r)$ je otvoren skup u $\mathbb{R}^n$. Prema Definiciji 1.31 potrebno je za proizvoljnu tačku $x \in B(a, r)$ pokazati da postoji $\delta > 0$ tako da $B(x, \delta) \subset B(a, r)$. Za $\delta = r - d(x, a)$ (slika) dokazujemo da je $B(x, \delta) \subset B(a, r)$. Zaista, za proizvoljno $y \in B(x, \delta)$ imamo zbog svojstva nejednakosti trougla metrike d da važi

$$d(a, y) \leq d(a, x) + d(x, y) < d(a, x) + \delta = r,$$

tj. $B(x, \delta) \subset B(a, r)$.

PRIMJER 1.34. Skup $B^c(a, r) = \{x \in \mathbb{R}^n | d(a, x) > r\}$ je otvoren u $\mathbb{R}^n$. Neka je $x \in B^c(a, r)$. Pokažimo da je $B(x, \delta) \subset B^c(a, r)$, gdje je $\delta = d(x, a) - r$. Za $y \in B(x, \delta)$ prema nejednakosti (1.1) imamo da je

$$d(a, y) \geq |d(x, a) - d(x, y)| > d(x, a) - \delta = r,$$

tj. $B(x, \delta) \subset B^c(a, r)$.

TEOREMA 1.35. a) Skup $\mathbb{R}^n$ i prazan skup $\emptyset$ su otvoreni skupovi u $\mathbb{R}^n$.

b) Unija proizvoljno mnogo otvorenih skupova u $\mathbb{R}^n$ je otvoren skup u $\mathbb{R}^n$.

c) Presjek konačno mnogo otvorenih skupova u $\mathbb{R}^n$ je otvoren skup u $\mathbb{R}^n$.

DOKAZ. a) Da je skup $\mathbb{R}^n$ je otvoren nije teško provjeriti. Sa druge strane, prazan skup $\emptyset$ uzimamo po definiciji da je otvoren skup u $\mathbb{R}^n$. b) Neka je $\{G_\alpha | \alpha \in I\}$ familija otvorenih skupova u $\mathbb{R}^n$, gdje je I neki skup indeksa. Označimo sa $G = \cup_{\alpha \in I} G_\alpha$ i neka je $x \in G$. Tada po definiciji unije skupova postoji neki indeks $\alpha_0 \in I$ takav da $x \in G_{\alpha_0}$. Kako je po pretpostavci skup G_{α_0} otvoren to postoji $r > 0$ i lopta

$B(x, r) \subset G_{\alpha_0}$. Tada, $B(x, r) \subset G$, tj. G je otvoren skup u $\mathbb{R}^n$.

c) Neka su $G_i, i \in \{1, \dots, m\}$, otvoreni skupovi u $\mathbb{R}^n$ i $G = \bigcap_{i=1}^m G_i$. Tada za $x \in G$, važi da je $x \in G_i$ za svako $i \in \{1, \dots, m\}$. Kako je svaki od skupova G_i po pretpostavci otvoren, to postoje pozitivni brojevi $r_i > 0, i \in \{1, \dots, m\}$ takvi da lopte $B(x, r_i) \subset G_i, i \in \{1, \dots, m\}$. Neka je $r = \min_{1 \leq i \leq m} r_i$. Lopata $B(x, r)$ pripada svakom od skupova $G_i, i \in \{1, \dots, m\}$, pa samim tim i skupu G . $\square$

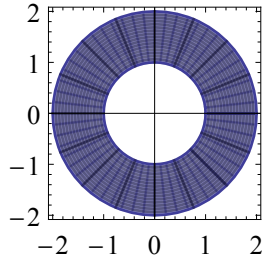
KOMENTAR 1.36. Uslov za konačnost familje otvorenih skupova u c) nije moguće izostaviti. Naime, ukoliko posmatramo familiju intervala $I_k, k \in \mathbb{N}$, gdje je $I_k = (a - \frac{1}{k}, b + \frac{1}{k}) (b > a)$, koji su jasno otvoreni skupovi u $(\mathbb{R}, d)$, njihov presjek je $\bigcap_{n=1}^{\infty} I_n = [a, b]$, skup koji nije otvoren u prostoru $(\mathbb{R}, d)$.

PRIMJER 1.37. Po definiciji dokažimo da je skup $A = \{(x, y) | r_1 < x^2 + y^2 < r_2\} (0 < r_1 < r_2)$ (slika) otvoren skup. Za proizvoljno $x \in A$ i $\delta = \min\{\|x\| - r_1, r_2 - \|x\|\}$ pokažimo da $B(x, \delta) \subset A$. Naime, za $y \in B(x, \delta)$ važi $d(x, y) = \|x - y\| < \delta$, tj. $\|y\| < \|x\| + \delta \leq r_2$. Dalje je

$$\|y\| \geq \|\|x\| - \|x - y\|\| > \|x\| - \delta \geq r_1,$$

tj. $y \in A$.

Na drugi način, primijetimo da je $A = B(0, r_2) \cap B^c(0, r_1)$, tj. A je otvoren skup kao presjek dva otvorena skupa.

DEFINICIJA 1.38. Za skup $F, F \subset \mathbb{R}^n$, kažemo da je *zatvoren* u $\mathbb{R}^n$ ako je skup $\mathbb{R}^n \setminus F$ otvoren u $\mathbb{R}^n$.

PRIMJER 1.39. Jednočlan skup $\{a\}, a \in \mathbb{R}$ je zatvoren jer $\mathbb{R} \setminus \{a\} = (-\infty, a) \cup (a, \infty)$.

PRIMJER 1.40. Segment $[a, b]$ je zatvoren skup u $\mathbb{R}$ jer je $\mathbb{R} \setminus [a, b] = (-\infty, a) \cup (b, \infty)$. U opštijoj situaciji, zatvorena lopta $\overline{B}(a, r)$ je zatvoren skup jer $\mathbb{R}^n \setminus \overline{B}(a, r) = B^c(a, r)$ je otvoren skup.

PRIMJER 1.41. Sfera $S^{n-1}(a, r)$ je takođe primjer zatvorenog skupa u $\mathbb{R}^n$ jer $\mathbb{R}^n \setminus S^{n-1}(a, r) = B(a, r) \cup B^c(a, r)$.

Naredna teorema predstavlja analog Teoreme 1.35.

TEOREMA 1.42. a) *Prostor $\mathbb{R}^n$ i $\emptyset$ su zatvoreni skupovi u $\mathbb{R}^n$.*

b) *Presjek proizvoljno mnogo zatvorenih skupova u $\mathbb{R}^n$ je zatvoren skup u $\mathbb{R}^n$.*

c) Unija konačno mnogo zatvorenih skupova u $\mathbb{R}^n$ je zatvoren skup u $\mathbb{R}^n$.

DOKAZ. Dokaz za a) slijedi iz a) Teoreme 1.35. Tvrdjenje b) slijedi iz b) Teoreme 1.35 i De Morganovih obrazaca, naime za familiju $\{F_\alpha | \alpha \in I\}$ zatvorenih skupova F_α u $\mathbb{R}^n$, gdje je I neki skup indeksa važi

$$\left(\bigcap_{\alpha \in I} F_\alpha \right)^c = \bigcup_{\alpha \in I} F_\alpha^c.$$

Slično za c) razmatramo konačnu familiju zatvorenih skupova $F_i, 1 \leq i \leq m$, gdje je $m \in \mathbb{N}$ neki fiksiran prirodan broj. Tada

$$\left(\bigcup_{i=1}^m F_i \right)^c = \bigcap_{i=1}^m F_i^c.$$

□

KOMENTAR 1.43. Uslov za konačnost unije zatvorenih skupova u c) nije moguće promijeniti, tj. tvrdjenje ne važi za proizvoljnu familiju zatvorenih skupova. Na primjer, za familiju zatvorenih intervala $\{I_k | k \in \mathbb{N}\}$, $I_k = [a + \frac{1}{k}, b - \frac{1}{k}]$, $(b - a > 2)$ unija $\bigcup_{k=1}^{\infty} I_k = (a, b)$ je otvoren skup u $(\mathbb{R}, d)$.

DEFINICIJA 1.44. Neka je $A \subset \mathbb{R}^n$ i $a \in \mathbb{R}^n$. Tada za tačku a kažemo da je:

- 1) unutrašnja tačka skupa A ako postoji okolina tačke a koja (zajedno sa a) pripada skupu A . Skup svih unutrašnjih tačaka skupa A označavamo sa A° ili $\text{Int}(A)$;
- 2) spoljašnja tačka skupa A ako je a unutrašnja tačka skupa $\mathbb{R}^n \setminus A$. Skup svih spoljašnjih tačaka skupa A označavamo sa $\text{Ext}(A)$;
- 3) granična tačka skupa A ako za svaku okolinu tačke a ima neprazan presjek sa A i $\mathbb{R}^n \setminus A$. Skup svih graničnih tačaka skupa A označavamo sa ∂A ;
- 4) tačka nagomilavanja skupa A ako se u svakoj njenoj okolini nalazi beskonačno mnogo tačaka iz A . Skup svih tačaka nagomilavanja (adherentni skup) označavamo sa A' ;
- 5) izolovana tačka skupa A ako a pripada A i postoji okolina tačke a u kojoj nema drugih tačaka iz A osim a .

KOMENTAR 1.45. Iz Definicije 1.44 je jasno da je tačka $a \in A$ izolovana ako nije tačka nagomilavanja za skup A . Primijetimo da iz Definicije 1.44 slijedi da je skup $A \subset \mathbb{R}^n$ otvoren ako i samo ako je $A = A^\circ$.

DEFINICIJA 1.46. Neka je $A \subset \mathbb{R}^n$. Skup $A \cup A'$ nazivamo zatvaranjem skupa A (atherencija skupa A) i označavamo sa $\bar{A}$.

Iz same Definicije 1.46 direktno slijedi naredno tvrdjenje.

TEOREMA 1.47. *Neka je $F \subset \mathbb{R}^n$. Tada skup F je zatvoren ako i samo ako sadrži sve svoje tačke nagomilavanja, tj. važi $\overline{F} = F$.*

DOKAZ. Pretpostavimo da je F zatvoren skup. Iz relacije $F \subseteq F \cup F'$ jasno slijedi da je $F \subseteq \overline{F}$. Neka je dalje $x \in \mathbb{R}^n \setminus F$. Kako je F po pretpostavci zatvoren skup, to je $\mathbb{R}^n \setminus F$ otvoren skup i postoji lopta $B(x, \delta) \subset \mathbb{R}^n \setminus F$ za neko $\delta > 0$. Zaključujemo da x nije tačka nagomilavanja skupa F i $x \notin F \cup F' = \overline{F}$. Posljedično $\overline{F} \subseteq F$.

Obratno, pretpostavimo da je $F = \overline{F}$. Dokažimo da je $G = \mathbb{R}^n \setminus F$ otvoren skup u $\mathbb{R}^n$. Ako je $G = \emptyset$ dokaz je završen. U protivnom, neka je $x \in G$ proizvoljna tačka, tada postoji lopta $B(x, \delta)$ koja sadrži konačno mnogo tačaka iz F koje su različite od x ili ih nema. Ukoliko je $B(x, r) \cap F = \{x_1, \dots, x_m\}$, neka je $r = \min_{1 \leq i \leq m} \{\|x - x_i\|\}$, pa $B(x, r) \cap F = \emptyset$, tj. $B(x, r) \subset G$. $\square$

KOMENTAR 1.48. Drugi način da okarakterišemo skup $\overline{F}$ jeste da je to najmanji zatvoren skup koji sadrži dati skup F . Napomenimo da je prethodni pojam najmanji skup dat u smislu skupovne inkluzije, tj. ako je $C \subset \mathbb{R}^n$ zatvoren skup takav da je $F \subset C$, onda $\overline{F} \subseteq C$. Drugačije rečeno, $\overline{F}$ je presjek svih zatvorenih skupova u $\mathbb{R}^n$ koji sadrže skup F .

KOMENTAR 1.49. Primijetimo da je $A \cup A' = A \cup \partial A = \bar{A}$, tako i drugi naziv za zatvaranje skupa $\bar{A}$ je atherencija skupa A .

POSLJEDICA 1.50. *Skup $F \subset \mathbb{R}^n$ je zatvoren ako i samo ako sadrži sve svoje tačke nagomilavanja.*

1.4. Topološki prostor. U nastavku navodimo definiciju topološkog prostora čime i opravdavamo naslov ove glave.

DEFINICIJA 1.51. Neka je τ familija podskupova na skupu X pri čemu važi:

- 1) X i $\emptyset$ pripadaju τ .
- 2) Proizvoljna unija elemenata iz τ pripada τ .
- 3) Konačan presjek elemenata iz τ pripada τ .

Tada za uređen par (X, τ) kažemo da je topološki prostor, a familiju τ nazivamo topologijom na X .

U topološkom prostoru X elementi familije τ su otvoreni skupovi, a njihovi komplementi su zatvoreni skupovi. Slično se definišu i ostali pojmovi poput, primjera radi, okoline tačke. Naime, za proizvoljnu tačku $x \in X$, okolina tačke x je svaki element $V \in \tau$ za koji $x \in V$.

PRIMJER 1.52. Trivijalan primjer topološkog prostora je $X = \emptyset$ i $\tau = \emptyset$. Takođe, za proizvoljan neprazan skup X ukoliko je $\tau = \mathcal{P}(X)$, tj. partitivni skup od X , (X, τ) je takođe primjer topološkog prostora, gdje je data topologija τ u smislu inkluzije najveća moguća na skupu X .

PRIMJER 1.53. Na skupu $X = \{a, b, c, d, e\}$ sa

$$\tau = \{X, \emptyset, \{c, d\}, \{a, c, d\}, \{b, c, d, e\}\}$$

zadata je jedna topologija.

PRIMJER 1.54. Ukoliko je $X = \mathbb{R}^n$ i τ skup svih otvorenih skupova u $\mathbb{R}^n$, onda je na osnovu prethodno navedenih svojstava otvorenih skupova jasno da je par $(\mathbb{R}^n, \tau)$ je topološki prostor. Za topologiju τ kažemo da je prirodna ili standardna topologija na $\mathbb{R}^n$ indukovana (generisana) euklidskom normom.

NAPOMENA 1.55. Kao što je već rečeno na svakom metričkom prostoru $(X, \tilde{d})$ moguće je definisati familiju svih otvorenih podskupova τ koja na taj način daje topološki prostor (X, τ) . Za topologiju τ rekli bismo da je **generisana metrikom $\tilde{d}$** .

Da rezimiramo na primjeru $(\mathbb{R}^n, \tau)$, polazeći od skalarnog proizvoda (1.9) na $\mathbb{R}^n$ definišemo euklidsku normu na $\mathbb{R}^n$, zatim na osnovu Teoreme 1.14 imamo da je $(\mathbb{R}^n, d)$ metrički prostor i na kraju dolazimo do topološkog prostora $(\mathbb{R}^n, \tau)$, gdje je τ familija svih otvorenih skupova u $\mathbb{R}^n$.

PRIMJER 1.56. Za topološki prostor (X, τ) , $X \neq \emptyset$ i $\tau = \mathcal{P}(X)$, primijetimo da je topologija τ generisana tzv. diskretnom metrikom

$$d(x, y) = \begin{cases} 1, & x \neq y \\ 0, & x = y \end{cases}$$

Za proizvoljno $x \in X$ imamo da je $B(x, 1) = \{y | d(x, y) < 1\} = \{x\}$. Dakle, svaka tačka u X u diskretnoj topologiji τ je istovremeno otvoren i zatvoren skup.

1.5. Indukovana ili relativna topologija. Ukoliko je (X, τ) topološki prostor i $Y \subset X$, tada sa

$$(1.12) \quad \tau_Y = \{U \cap Y | U \in \tau\}$$

je definisana takođe topologija na Y , što se lako provjerava. Naime,

1) $\emptyset \in \tau_Y$ i $Y = Y \cap X \in \tau_Y$.

2) Ako je $\mathcal{U}' = \{U_\alpha \cap Y | U_\alpha \in \tau, \alpha \in I\}$ proizvoljna familija skupova iz τ_Y , tada $\cup_{\alpha \in I} (U_\alpha \cap Y) = (\cup_{\alpha \in I} U_\alpha) \cap Y$, takođe pripada τ_Y budući da je $\cup_{\alpha \in I} U_\alpha \in \tau$.

3) Za proizvoljnu konačnu familiju $\mathcal{U}'' = \{U_i \cap Y | U_i \in \tau, i \in \{1, \dots, m\}\}$ presjek $\cap_{i=1}^m (U_i \cap Y) = (\cap_{i=1}^m U_i) \cap Y$ pripada τ_Y zbog činjenice da je $\cap_{i=1}^m U_i \in \tau$.

Tako dolazimo do definicije topološkog potprostora.

DEFINICIJA 1.57. Neka je (X, τ) topološki prostor i $Y \subset X$. Tada par (Y, τ_Y) , gdje je τ_Y definisana sa (1.12), nazivamo topološkim potprostorom topološkog prostora X . Za topologiju τ_Y kažemo da je indukovana ili relativna topologija na Y .

PRIMJER 1.58. Polazimo od $(\mathbb{R}^2, \tau)$, gdje je τ standardna topologija euklidske ravni. Za $\mathbb{R} \subset \mathbb{R}^2$, indukovana topologija $\tau_{\mathbb{R}}$ je standardna topologija na $\mathbb{R}$. Međutim, otvoren skup, tj. element iz $\tau_{\mathbb{R}}$ ne mora da bude otvoren u $\mathbb{R}^2$, tj. element topologije τ . Primjera radi, otvoreni interval (a, b) jeste element topologije $\tau_{\mathbb{R}}$, a očigledno nije otvoren u standardnoj topologiji euklidske ravni $\mathbb{R}^2$.

Posljednji primjer prirodno nameće pitanje za kakve $Y \subset \mathbb{R}^n$, otvoren skup topološkog prostora $Y ((Y, \tau_Y))$ biće otvoren u $\mathbb{R}^n ((\mathbb{R}^n, \tau))$. Odgovor dajemo u narednoj teoremi, a dokaz ostvaljamo za vježbu čitaocu.

TEOREMA 1.59. *Neka je $Y \subset \mathbb{R}^n$, pri čemu je na $\mathbb{R}^n$ definisana standardna topologija τ . Tada:*

- a) *Skup $A \subseteq Y$ je otvoren u Y (element topologije τ_Y) ako i samo ako postoji otvoren skup U iz $\mathbb{R}^n$ takav da je $A = Y \cap U$.*
- b) *Da bi svaki skup A koji je otvoren u Y bio otvoren u $\mathbb{R}^n$ potrebno je i dovoljno da Y bude otvoren u $\mathbb{R}^n$.*

PRIMJER 1.60. Ako je $[a, b]$ zatvoren segment realne prave $\mathbb{R}$, primijetimo da su u indukovanoj topologiji (iz $\mathbb{R}$) na $[a, b]$ polusegmenti oblika $[a, c)$ $(c, b]$ kao i intervali (c, d) ($a < c < d < b$) otvoreni skupovi u $[a, b]$.

1.6. Konvergencija nizova u $\mathbb{R}^n$.

DEFINICIJA 1.61. Za niz $\{x_k\}_{k \geq 1}$, $x_k \in \mathbb{R}^n$ tačaka kažemo da konvergira ka tački $x \in \mathbb{R}^n$ ako za svaku okolinu U tačke x postoji prirodan $N \in \mathbb{N}$, takav da je $x_k \in U$ za svako $k > N$.

Definicija 1.61 predstavlja prirodno uopštenje definicije konvergencije niza realnih brojeva iz Analize 1. Interesantno je zapaziti da je konvergencija niza u prethodnoj definiciji data u terminima otvorenih skupova.

Konvergeniciju niza $\{x_k\}_{k \geq 1}$ iz Definicije 1.61 zapisujemo standardno

$$\lim_{k \rightarrow \infty} x_k = x.$$

Imajući u vidu da za okolinu U iz Definicije 1.61 možemo da uzmemo loptu $B(0, \epsilon)$ dolazimo do poznatog " $\epsilon - N$ " zapisa za konvergenciju niza $\{x_k\}_{k \geq 1}$, tj.

$$(1.13) \quad (\forall \epsilon > 0)(\exists N \in \mathbb{N})(\forall k \in \mathbb{N})(k > N \Rightarrow d(x_k, x) < \epsilon).$$

Primijetimo da zapis (1.13) zapravo znači da $x_k \rightarrow x$, $k \rightarrow \infty$ ako i samo ako $\lim_{k \rightarrow \infty} d(x_k, x) = 0$.

Ukoliko označimo sa $x_k = (x_1^k, \dots, x_n^k)$ i $x = (x_1, \dots, x_n)$, postavlja se prirodno pitanje da li konvergencija niza u prostoru $\mathbb{R}^n$ povlači konvergenciju po koordinatama i obratno. Odgovor se sastoji u odnosu metrika d i d_{∞} (ili d_1) (vidjeti Primjer 1.5), tj. koristeći nejednakosti (1.5) lako dolazimo do sledećeg rezultata.

TEOREMA 1.62. *Neka je $\{x_k\}_{k \geq 1}$, $x_k \in \mathbb{R}^n$ i $x \in \mathbb{R}^n$. Tada*

$$x_k \rightarrow x, k \rightarrow \infty \Leftrightarrow x_i^k \rightarrow x_i, k \rightarrow \infty \text{ za } i \in \{1, \dots, n\}.$$

NAPOMENA 1.63. Konvergenciju niza $\{x_n\}_{n \geq 1}$ moguće je definisati i u proizvoljnom metričkom prostoru $(X, \tilde{d})$.

Tako za niz $\{x_n\}_{n \geq 1}$, $x_n \in X$ kažemo da konvergira ka tački $x \in X$ ako za svako $\epsilon > 0$ postoji prirodan broj $N \in \mathbb{N}$ takav da $\tilde{d}(x_n, x) < \epsilon$ za svaki prirodan broj n takav da $n > N$, tj.

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists N \in \mathbb{N})(\forall n \in \mathbb{N})(n > N \Rightarrow \tilde{d}(x_n, x) < \epsilon).$$

DEFINICIJA 1.64. Neka su $A, B \subset \mathbb{R}^n$. Kažemo da je skup A gust u skupu B ako je $B \subset \overline{A}$. Ako je $\overline{A} = \mathbb{R}^n$, onda kažemo da je A svuda gust u $\mathbb{R}^n$.

Drugačije rečeno, skup A je gust u skupu B ako je svaka tačka skupa B tačka nagomilavanja skupa A .

PRIMJER 1.65. Skup racionalnih brojeva Q je svuda gust u $\mathbb{R}$.

PRIMJER 1.66. Koristeći Teoremu 1.62 zaključujemo da je Q^n svuda gust u $\mathbb{R}^n$. Sa druge strane skup Q^n nije zatvoren u $\mathbb{R}^n$ što jasno slijedi iz Teoreme 1.47 i činjenice da je $Q^n = \mathbb{R}^n$.

DEFINICIJA 1.67. Za metrički prostor $(X, \tilde{d})$ kažemo da je separabilan ako sadrži najviše prebrojiv svuda gust podskup.

PRIMJER 1.68. Kako je Q^n prebrojiv i svuda gust u $\mathbb{R}^n$, to je euklidski prostor $\mathbb{R}^n$ separabilan metrički prostor.

1.7. Nепrekidnost funkcija više promjenljivih.

Granična vrijednost funkcije

U fokusu razmatranja ovog poglavlja nalaze se funkcije više promjenljivih f definisanih na nekom podskupu $A \subseteq \mathbb{R}^n$, bilo da su one realno vrijednosne $f : A \rightarrow \mathbb{R}$ (skalarne funkcije) ili da su u pitanju funkcije sa vrijednostima u višedimenzionalnim prostorima $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$, $m > 1$ (vektorske funkcije). Vektorske funkcije $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$ standardno zapisujemo $f = (f_1, \dots, f_m)$, gdje su $f_i : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$, $i \in \{1, \dots, m\}$ skalarne funkcije. U tekstu koji slijedi standardno navodimo prvo definiciju granične vrijednosti funkcije u tački i potom više ekvivalentnih definicija neprekidnosti funkcije. Osnovna ideja neprekidnosti preslikavanja $x \rightarrow f(x)$, da za mala pomjeranja tačke x u efektu imamo takođe mala pomjeranja tačke $f(x)$, biće prezentovana u kontekstu topoloških i metričkih prostora imajući u vidu uvijek osnovni slučaj $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^m$. Naredna definicija odnosi se na pojam granične vrijednosti funkcija više promjenljivih.

DEFINICIJA 1.69. Neka su $A \subseteq \mathbb{R}^n$, $a \in \mathbb{R}^n$ je tačka nagomilavanja skupa A i $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$. Za tačku $b \in \mathbb{R}^m$ kažemo da je granična

vrijednost funkcije f u tački $a \in \mathbb{R}^n$ ako za svako $\epsilon > 0$ postoji $\delta > 0$ tako da za svako $x \in A$ takvo da je $0 < \|x - a\| < \delta$ važi $\|f(x) - f(a)\| < \epsilon$.

Simbolično zapisano

$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = b.$$

Primjećujemo da je definicija granične vrijednosti funkcije više promjenljivih u direktnoj koorespondenciji sa definicijom granične vrijednosti realno vrijednosne funkcije $f : A \subseteq \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ sa razlikom što je metrika u $\mathbb{R}$ zamijenjena euklidskom metrikom u $\mathbb{R}^n$. Takođe, osnovne osobine graničnih vrijednosti funkcije u tački izvodimo analogno odgovarajućim osobinama graničnih vrijednosti realno vrijednosnih funkcija definisanim na $\mathbb{R}$. Primjera radi, ako je $a \in \mathbb{R}^n$ tačka nagomilavanja skupa $A \subseteq \mathbb{R}^n$ i $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$, $g : A \rightarrow \mathbb{R}^m$ su funkcije koje imaju granične vrijednosti $b_1 \in \mathbb{R}^m$ i $b_2 \in \mathbb{R}^m$ u tački a respektivno, tada

$$\lim_{x \rightarrow a} (f(x) \pm g(x)) = b_1 \pm b_2.$$

Ukoliko, na primjer, pod gornjim pretpostavkama uz ograničenje da se radi o skalarnim funkcijama, tj. da je $m = 1$ i ako pretpostavimo da postoje granične vrijednosti funkcija f i g u tački a , onda imamo da važi

$$\lim_{x \rightarrow a} (f(x)g(x)) = \lim_{x \rightarrow a} f(x) \lim_{x \rightarrow a} g(x).$$

Slično, pod prethodnim pretpostavkama zadržavajući uslov $m = 1$ ako je $g(x) \neq 0$ za $x \in A$ i $\lim_{x \rightarrow a} g(x) \neq 0$ imamo

$$\lim_{x \rightarrow a} \frac{f(x)}{g(x)} = \frac{\lim_{x \rightarrow a} f(x)}{\lim_{x \rightarrow a} g(x)}.$$

Poznato je da ekvivalentna definicija granične vrijednosti u tački realno vrijednosne funkcije definisane na $\mathbb{R}$ data i preko Hajneove definicije. Situacija je identična u slučaju funkcija više promjenljivih.

TEOREMA 1.70. (Hajneova definicija granične vrijednosti)
Neka je $A \subseteq \mathbb{R}^n$, $a \in \mathbb{R}^n$ je tačka nagomilavanja skupa A i $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$. Za tačku $b \in \mathbb{R}^m$ kažemo da je granična vrijednost funkcije f u tački $a \in \mathbb{R}^n$ ako i samo ako za svaki niz tačaka $\{x_k\}_{k \geq 1}$ iz skupa A koji konvergira ka tački a niz $f(x_k)$ konvergira ka b kada $k \rightarrow \infty$.

Definicija neprekidnosti funkcije više promjenljivih u tački slijedi neposredno iz Definicije 1.69.

DEFINICIJA 1.71. Neka je $A \subseteq \mathbb{R}^n$, $a \in A$ je tačka nagomilavanja skupa A i $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$. Funkcija f je neprekidna u tački a ako i samo ako $\lim_{A \ni x \rightarrow a} f(x) = f(a)$.

U nastavku dajemo topološku definiciju neprekidnosti funkcije koju navodimo u opštijoj situaciji gdje euklidske prostore $\mathbb{R}^n$ i $\mathbb{R}^m$ zamijenjujemo sa topološkim prostorima (X, τ_x) i (Y, τ_y) .

DEFINICIJA 1.72. Neka su (X, τ_x) i (Y, τ_y) topološki prostori, $A \subseteq X$, $a \in A$ i $f : A \rightarrow Y$. Za preslikavanje f kažemo da je neprekidno u tački a ako za svaku okolinu V tačke $f(a)$ postoji okolina U tačke a takva da

$$f(U \cap A) \subset V.$$

Primijetimo da se prethodna definicija odnosi na neprekidnost funkcije f u tački a u odnosu na relativnu topologiju na A .

Obrazložimo Definiciju 1.72 u terminima " $\epsilon - \delta$ " definicije i euklidskih prostora $\mathbb{R}^n$ i $\mathbb{R}^m$ uzimajući konkretno da je okolina V lopta sa centrom u $f(a)$ poluprečnika $\epsilon > 0$, a $U = B(a, \delta)$.

DEFINICIJA 1.73. Neka $A \subset \mathbb{R}^n$, $a \in A$ i $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$. Za funkciju f kažemo da je neprekidna u tački a ako za svako $\epsilon > 0$ postoji $\delta = \delta(a, \epsilon) > 0$ tako da za svako $x \in A$ za koje je $\|x - a\| < \delta$ važi $\|f(x) - f(a)\| < \epsilon$, tj.

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists \delta(\epsilon, a) > 0)(\forall x \in A)(\|x - a\| < \delta \Rightarrow \|f(x) - f(a)\| < \epsilon).$$

DEFINICIJA 1.74. Neka $A \subset \mathbb{R}^n$ i $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$. Za funkciju f kažemo da je neprekidna na A ako je neprekidna u svakoj tački $a \in A$.

KOMENTAR 1.75. Ukoliko je f skalarna funkcija iz Definicije 1.74, onda koristimo zapis $f \in C(A)$. Sa druge strane, ako je $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$ vektor funkcija u upotrebi je i zapis $f \in C(A; \mathbb{R}^m)$.

TEOREMA 1.76. Neka $A \subset \mathbb{R}^n$, $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$ i $f = (f_1, \dots, f_m)$. Tada

$$f \in C(A; \mathbb{R}^m) \text{ ako i samo ako } f_i \in C(A), i \in \{1, \dots, m\}.$$

DOKAZ. Dokaz tvrđenja slijedi direktno iz nejednakosti

$$|f_i(x) - f_i(y)| \leq \left(\sum_{i=1}^m (f_i(x) - f_i(y))^2 \right)^{1/2} \leq \sum_{i=1}^m |f_i(x) - f_i(y)|,$$

za $x, y \in A$. □

PRIMJER 1.77. Konstantna funkcija $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^m$, $f(x) = b$, $x \in \mathbb{R}^n$, je primjer neprekidne funkcije. Jasno da u proizvoljnoj tački $x_0 \in \mathbb{R}^n$ i za proizvoljno $\epsilon > 0$ i $\delta > 0$ za $x \in \mathbb{R}^n$ iz $\|x - x_0\| < \delta$ imamo da važi $\|f(x) - f(x_0)\| = 0 < \epsilon$.

PRIMJER 1.78. Identitet funkcija, $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^n$, $f(x) = x$ je neprekidna funkcija na $\mathbb{R}^n$. Za proizvoljno $x_0 \in \mathbb{R}^n$ i $\epsilon > 0$, za $\delta = \epsilon$ i za svako $x \in \mathbb{R}^n$ iz $\|x - x_0\| < \delta$ slijedi $\|f(x_0) - f(x)\| = \|x - x_0\| < \epsilon$.

PRIMJER 1.79. U ovom primjeru dokazujemo neprekidnost funkcije proizvoda $f(x, y) = xy$. Neka je $(x_0, y_0) \in \mathbb{R}^2$ i $\epsilon > 0$. Neka je $\|(x, y) - (x_0, y_0)\| < \delta$, tada jasno da je $\|(x, y)\| \leq \delta + \|(x_0, y_0)\|$. Izabraćemo δ

pošto ocijenimo razliku

$$\begin{aligned}
 & |f(x, y) - f(x_0, y_0)| \\
 &= |xy - xy_0 + xy_0 - x_0y_0| \\
 &\leq |y - y_0||x| + |x - x_0||y_0| \\
 &\leq \sqrt{|x - x_0|^2 + |y - y_0|^2} \sqrt{|x|^2 + |y_0|^2} \\
 &\leq \sqrt{|x - x_0|^2 + |y - y_0|^2} \sqrt{(\|(x_0, y_0)\| + \delta)^2 + \|(x_0, y_0)\|^2}.
 \end{aligned}$$

Dakle, možemo da izaberemo δ tako da $\sqrt{2}\delta(\delta + \|(x_0, y_0)\|) < \epsilon$. Rješavajući prethodnu nejednačinu nalazimo da je $\delta \in (0, \frac{\sqrt{\|(x_0, y_0)\|^2 + 2\sqrt{2}\epsilon - \|(x_0, y_0)\|}}{2})$.

PRIMJER 1.80. Norma na euklidskom prostoru $\mathbb{R}^n$ posmatrana kao funkcija $f(x) = \|x\|$, $x \in \mathbb{R}^n$ je neprekidna. Naime, iz već dokazane nejednakosti

$$|||x| - |y||| \leq \|x - y\|, x, y \in \mathbb{R}^n,$$

za normu $\|\cdot\|$ na prostoru $\mathbb{R}^n$, za proizvoljno ϵ i $x \in \mathbb{R}^n$ uzimajući da je $\delta = \epsilon$ dobijamo da za $y \in \mathbb{R}^n$ za koje je $\|x - y\| < \delta$ slijedi $|f(x) - f(y)| = \|x - y\| < \epsilon$.

PRIMJER 1.81. Preslikavanje $p_i : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$, $i \in \{1, \dots, n\}$ definisano na način $p_i(x_1, \dots, x_i, \dots, x_n) = x_i$ nazivamo i -tom projekcijom. Nejednakost

$$|p_i(x) - p_i(y)| \leq \|x - y\|, x, y \in \mathbb{R}^n,$$

implicira da je p_i neprekidno preslikavanje na $\mathbb{R}^n$.

Na ovom mjestu navedimo jednu značajnu osobinu preslikavanja p_i . Ako je $G \subset \mathbb{R}^n$ otvoren skup, onda će i $p_i(G)$ biti otvoren skup na $\mathbb{R}$ (provjeriti). U opštem, preslikavanja $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^m$ koja otvorene skupove slikaju na otvorene skupove nazivaju se **otvorenim** preslikavanjima.

PRIMJER 1.82. Skalarni proizvod $\langle \cdot, \cdot \rangle$ na euklidskom prostoru $\mathbb{R}^n$ posmatran kao funkcija od jednog argumenta (drugi je fiksiran) je neprekidna funkcija. Neka je $b \in \mathbb{R}^n$ i $f(x) = \langle x, b \rangle$. Pretpostavimo da je $b \neq 0$, u protivnom $f \equiv 0$. Za proizvoljno $x \in \mathbb{R}^n$ i $\epsilon > 0$ birajući da je $\delta = \frac{\epsilon}{\|b\|+1}$ za svako $y \in \mathbb{R}^n$ kad god je $\|x - y\| < \delta$ na osnovu Koši-Švarcove nejednakosti važi

$$\begin{aligned}
 |f(x) - f(y)| &= |\langle x, b \rangle - \langle y, b \rangle| = |\langle x - y, b \rangle| \\
 &\leq \|x - y\| \|b\| < \epsilon.
 \end{aligned}$$

PRIMJER 1.83. Funkcija

$$f(x, y) = \begin{cases} \frac{xy}{x^2 + y^2}, & (x, y) \neq (0, 0), \\ 0, & (x, y) = (0, 0). \end{cases}$$

nije neprekidna u tački $(0, 0)$. Naime, prema Definiciji 1.71 potreban i dovoljan uslov neprekidnosti funkcije f u tački $(0, 0)$ jeste da f mora da

ima graničnu vrijednost u tački $(0, 0)$ jednaku $f(0, 0) = 0$. Dalje, prema Teoremi 1.70 neprekidnost funkcije f u tački $(0, 0)$ povlači da za svaki niz (x_n, y_n) koji konvergira ka $(0, 0)$ mora da bude $\lim_{n \rightarrow \infty} f(x_n, y_n) = f(0, 0)$. Međutim, birajući niz $(x_n, y_n) = (\frac{1}{n}, \frac{1}{n})$, $n \in \mathbb{N}$ koji evidentno konvergira ka $(0, 0)$ imamo da je

$$\lim_{n \rightarrow \infty} f(x_n, y_n) = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\frac{1}{n^2}}{\frac{2}{n^2}} = \frac{1}{2} \neq f(0, 0),$$

tj. f nije neprekidna u tački $(0, 0)$.

Daćemo i topološki argument za prekid funkcije f u tački $(0, 0)$. Ako bi funkcija f bila neprekidna u tački $(0, 0)$, onda za svaku okolinu V tačke $f(0, 0) = 0$ postoji okolina U tačke $(0, 0)$ takva da $f(U) \subset V$. Za $0 < \epsilon < \frac{1}{2}$ i okolinu $V = (-\epsilon, \epsilon)$ uz pretpostavljenu neprekidnost funkcije f u tački $(0, 0)$ postoji okolina U tačke $(0, 0)$ takva da

$$(1.14) \quad f(U) \subset V.$$

Međutim, kako je U otvoren skup u $\mathbb{R}^2$ to postoji $\delta > 0$ i lopta sa centrom u $(0, 0)$ koja pripada U , tj. $B(0, \delta) \subset U$. Tada prava $y = x$ ima neprazan presjek sa $B(0, \delta)$. Prema tome, ako označimo sa $A = \{(x, x) | x \in \mathbb{R}\}$ imamo

$$f(A \cap U) = \frac{1}{2}$$

što je kontradikcija zbog (1.14).

Primijetimo da u posljednjem primjeru postoje tzv. **ponovljene granične vrijednosti funkcije** f u tački $(0, 0)$. Konkretno,

$$(1.15) \quad \begin{aligned} l_1 &= \lim_{x \rightarrow 0} \left(\lim_{y \rightarrow 0} f(x, y) \right) = \lim_{x \rightarrow 0} \left(\lim_{y \rightarrow 0} \frac{xy}{x^2 + y^2} \right) = 0, \\ l_2 &= \lim_{y \rightarrow 0} \left(\lim_{x \rightarrow 0} f(x, y) \right) = \lim_{y \rightarrow 0} \left(\lim_{x \rightarrow 0} \frac{xy}{x^2 + y^2} \right) = 0. \end{aligned}$$

Dakle, uprkos činjenici da postoje ponovljene granične vrijednosti funkcije f u tački $(0, 0)$ i da su one jednake, funkcija f nije neprekidna u $(0, 0)$.

Sljedeći primjer pokazuje da je moguć i obrat. Preciznije, funkcija može da bude neprekidna u tački, a da nema ponovljenu granične vrijednost u toj tački.

PRIMJER 1.84. Funkcija $f : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}$,

$$f(x, y) = \begin{cases} x \sin \frac{1}{y} + y, & y \neq 0, x \in \mathbb{R}, \\ 0, & (x, y) = (0, 0). \end{cases}$$

je neprekidna u tački $(0, 0)$ što slijedi iz nejednakosti $0 \leq |f(x, y)| \leq |x| + |y|$ i zato je

$$\lim_{(x, y) \rightarrow (0, 0)} f(x, y) = 0.$$

Sa druge strane,

$$l_2 = \lim_{y \rightarrow 0} \left(\lim_{x \rightarrow 0} f(x, y) \right) = \lim_{y \rightarrow 0} \left(\lim_{x \rightarrow 0} x \sin \frac{1}{y} + y \right) = \lim_{y \rightarrow 0} y = 0,$$

a l_1 ne postoji iz razloga što ne postoji $\lim_{y \rightarrow 0} \sin \frac{1}{y}$.

U narednoj teoremi dajemo odgovor na pitanje kada postoje ponovljene granične vrijednosti funkcije u tački u kojoj je neprekidna.

TEOREMA 1.85. *Neka je $f : A \subset \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}$, gdje $A = \{(x, y) | 0 < (x - x_0)^2 + (y - y_0)^2 < r\}$ i pretpostavimo da postoji granična vrijednost $\lim_{(x, y) \rightarrow (x_0, y_0)} f(x, y) = l$ i za svako $y \neq y_0$, $|y - y_0| < r$, postoji $\lim_{x \rightarrow x_0} f(x, y) = \psi(y)$, tada postoji ponovljena granična vrijednost $\lim_{y \rightarrow y_0} (\lim_{x \rightarrow x_0} f(x, y))$ i važi*

$$\lim_{y \rightarrow y_0} \left(\lim_{x \rightarrow x_0} f(x, y) \right) = \lim_{y \rightarrow y_0} \psi(y) = l.$$

KOMENTAR 1.86. Razmatrane su ponovljene granične vrijednosti za funkcije od dvije promjenljive. Na isti način definišemo i ponovljene granične vrijednosti za funkcije od n promjenljivih, $n > 2$.

PRIMJER 1.87. Funkcija

$$f(x, y) = \begin{cases} \frac{x^2 y}{x^4 + y^2}, & (x, y) \neq (0, 0), \\ 0, & (x, y) = (0, 0). \end{cases}$$

je neprekidna u tački $(0, 0)$ duž svake prave koja prolazi kroz koordinatni početak. Zaista, za fiksiran parametar $\alpha \in [0, 2\pi)$ i pravu $x = t \cos \alpha$, $y = t \sin \alpha$, $t > 0$ (α je ugao koji ta prava zaklapa sa pozitivnim dijelom x -ose) imamo

$$\lim_{(x, y) \rightarrow (0, 0)} f(x, y) = \lim_{t \rightarrow 0} \frac{t^3 \cos^2 \alpha \sin \alpha}{t^4 \cos^4 \alpha + t^2 \sin^2 \alpha} = 0.$$

Funkcija f ipak nije neprekidna u $(0, 0)$. Na primjer, za okolinu V nule u $\mathbb{R}$, $V = (-\epsilon, \epsilon)$ gdje $0 < \epsilon < \frac{1}{2}$ i proizvoljnu okolinu U tačke $(0, 0)$ imamo

$$f(B \cap U) = \frac{1}{2}, \quad B = \{(x, x^2) | x \in \mathbb{R}\}$$

tj. za svaku okolinu U tačke $(0, 0)$ imamo da $f(U) \not\subset V$ (slika). Funkcija f , prema dokazanom, je neprekidna u tački $(0, 0)$ po svakom pravcu, dok ako težimo ka $(0, 0)$ po paraboli $y = x^2$ funkcija ima prekid u $(0, 0)$.

PRIMJER 1.88. Neka je $A : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^m$ linearno preslikavanje. Kao što je poznato dejstvo linearnog preslikavanja A na vektorskom prostoru $\mathbb{R}^n$ je jedinstveno određeno matricom datog preslikavanja, koju

ćemo označiti isto sa A ,

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & a_{n2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

gdje se u kolonama nalaze koordinate slika baznih vektora $A(e_i), i \in \{1, \dots, n\}$.

Tada za proizvoljno $x \in \mathbb{R}^n$ $Ax = y$ vektor $y = (y_1, \dots, y_m)$ je određen sa

$$y_i = \sum_{j=1}^n a_{ij}x_j, \quad i \in \{1, \dots, m\}.$$

U nastavku za proizvoljno izabrano $x \in \mathbb{R}^n$ primijetimo da koristeći Koši-Švarcovu dobijamo

$$\begin{aligned} \|Ax\| &= \left(\sum_{i=1}^m \left(\sum_{j=1}^n a_{ij}x_j \right)^2 \right)^{1/2} \\ (1.16) \quad &\leq \left(\sum_{i=1}^m \left(\sum_{j=1}^n a_{ij}^2 \right) \left(\sum_{j=1}^n x_j^2 \right) \right)^{1/2} \\ &= \left(\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n a_{ij}^2 \right)^{1/2} \|x\|. \end{aligned}$$

Označimo sa $C = \left(\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n a_{ij}^2 \right)^{1/2}$. Ukoliko je $C = 0$ preslikavanje se trivijalno svodi na nulto, inače za proizvoljno $x \in \mathbb{R}^n$ i $\epsilon > 0$ birajući $\delta = \frac{\epsilon}{1+C}$ imamo

$$(1.17) \quad \|Ax - Ay\| = \|A(x - y)\| \leq C\|x - y\| < \epsilon$$

za svako $y \in \mathbb{R}^n$ takvo da $\|y - x\| < \delta$. Time je dokazana neprekidnost linearnog preslikavanja A na $\mathbb{R}^n$.

Primijetimo da prema uvedenoj definiciji norme linearnog preslikavanja (1.5) iz Primjera 1.22 dokazali smo da je

$$\|A\| \leq \left(\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n a_{ij}^2 \right)^{1/2}.$$

PRIMJER 1.89. Izometrija metričkih prostora Neka su (X_1, d_1) i (X_2, d_2) metrički prostori i $f : X_1 \rightarrow X_2$ je bijekcija sa svojstvom

$$d_2(f(x), f(y)) = d_1(x, y), \quad (\text{da "čuva rastojanje"})$$

onda za preslikavanje f kažemo da je izometrija metričkih prostora (X_1, d_1) i (X_2, d_2) . Za prostore (X_1, d_1) i (X_2, d_2) pod prethodnom pretpostavkom kažemo da su izometrični.

Lako se utvrđuje da je izometrija f neprekidno preslikavanje prostora (X_1, d_1) u (X_2, d_2) . Naime, za proizvoljno $\epsilon > 0$ i proizvoljnu tačku $x \in X_1$, jasno da $f(B(x_1, \frac{\epsilon}{2})) \subset B(f(x_1), \epsilon)$.

Slično kao i za neprekidne realno vrijednosne funkcije definisane na $\mathbb{R}$ važi sljedeća teorema.

TEOREMA 1.90. *Ako su funkcije $f, g : A \subseteq \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ neprekidne na A , onda:*

- a) *funkcija $f(x) \pm g(x)$ je neprekidna na A ;*
- b) *funkcija $f(x)g(x)$ je neprekidna na A ;*
- c) *funkcija $\frac{f(x)}{g(x)}$ je neprekidna na $A \setminus \{x | g(x) = 0\}$.*

TEOREMA 1.91. *Neka su $A \subseteq \mathbb{R}^n$, $B \subseteq \mathbb{R}^m$ i $C \subseteq \mathbb{R}^p$ i $f : A \rightarrow B$, $g : B \rightarrow C$. Ako je funkcija f neprekidna u tački $a \in A$, a funkcija g neprekidna u tački $b = f(a)$, onda je kompozicija funkcija $h = g \circ f$ neprekidna u tački a .*

DOKAZ. Za proizvoljno $\epsilon > 0$ zbog neprekidnosti funkcije g u $b = f(a)$ postoji $\delta > 0$ takvo da za svako $y \in B$ za koje je $\|y - b\| < \delta$ važi $\|g(y) - g(b)\| < \epsilon$. Slično, za dato $\delta > 0$ zbog neprekidnosti funkcije f u tački a postoji $\delta_0 > 0$ tako da za svako $x \in A$ za koje je $\|x - a\| < \delta_0$ važi da je $\|f(x) - b\| < \delta$. Da sumiramo, za dato $\epsilon > 0$ postoji $\delta_0 > 0$ tako da iz $\|x - a\| < \delta_0$ imamo da je $\|g(f(x)) - g(f(a))\| < \epsilon$, tj. h je neprekidna u tački a . $\square$

PRIMJER 1.92. Preslikavanje $f : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^3$,

$$f(x, y, z) = (xy, e^{x^2+y^2+z^2}, z + x)$$

biće neprekidno na $\mathbb{R}^3$ ako i samo ako su koordinatne funkcije $f_1(x, y, z) = xy$, $f_2(x, y, z) = e^{x^2+y^2+z^2}$ i $f_3(x, y, z) = z + x$ neprekidne skalarne funkcije na $\mathbb{R}^3$.

Tako za funkciju f_1 , $f_1 = \psi_1 \circ \varphi_1$, gdje $\varphi_1(x, y, z) = (x, y)$, a $\psi_1(x, y) = xy$. Funkcija ψ_1 je projekcija iz $\mathbb{R}^3$ na $\mathbb{R}^2$, jasno radi se o linearnom preslikavanju čije dejstvo u matricnom obliku možemo da zapišemo na način

$$\psi_1(x, y, z) = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x \\ y \\ z \end{bmatrix}$$

Dakle, funkcija f_1 je neprekidna na $\mathbb{R}^3$ kao kompozicija neprekidnih funkcija $\psi_1 \in C(\mathbb{R}^3)$ (Primjer 1.88) i $\varphi_1 \in C(\mathbb{R}^2)$ (Primjer 1.78). Slično, $f_2 = \psi_2 \circ \varphi_2$, gdje $\psi_2(x) = e^x$, $\varphi_2((x, y, z)) = \|(x, y, z)\|^2$. Funkcija $f_2 \in C(\mathbb{R}^3)$ jer $\psi_2 \in C(\mathbb{R})$ kao elementarna funkcija, a $\varphi_2 \in C(\mathbb{R}^3)$ (Primjer 1.80). Slično je $f_3 \in C(\mathbb{R}^3)$ jer $f_3 = p_1 + p_3$, a projekcije $p_1, p_2 \in C(\mathbb{R}^3)$ (Primjer 1.81), ili na drugi način zapisano $f_3((x, y, z)) = \langle (x, y, z), (1, 0, 1) \rangle$, tj. funkciju f_3 možemo da tretiramo kao funkciju skalarnog proizvoda sa fiksnim argumentom i iz istog razloga je

$f_3 \in C(\mathbb{R}^3)$ (Primjer 1.82). Na kraju, na osnovu Teoreme 1.76 imamo da je $f \in C(\mathbb{R}^3; \mathbb{R}^3)$.

PRIMJER 1.93. Za funkciju

$$f(x, y) = \begin{cases} x^2 y^2 e^{-\frac{1}{xy^2}}, & xy \neq 0, \\ 0, & xy = 0, \end{cases}$$

nije teško provjeriti da je dobro definisana i neprekidna van koordinatnih osa.

Funkcija $f(x, y)$ je neprekidna u proizvoljnoj tački $(x, 0)$, $x > 0$, a ima prekid u tačkama $(x, 0)$, $x \leq 0$ (provjeriti). Slično se provjerava da funkcija ima prekid u svakoj tački oblika $(0, y)$.

PRIMJER 1.94. Za polinom od n promjenljivih stepena m , $P_m : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$

$$P_m(x_1, \dots, x_n) = \sum_{\alpha_i \geq 0, \sum_{i=1}^n \alpha_i \leq m} c_{\alpha_1 \dots \alpha_n} x_1^{\alpha_1} \dots x_n^{\alpha_n}, c_{\alpha_1 \dots \alpha_n} \in \mathbb{R}, \alpha_i \in \mathbb{N} \cup \{0\}$$

koristeći sličan argument kao u Primjeru 1.92 pokazujemo da je neprekidna skalarna funkcija na $\mathbb{R}^n$.

DEFINICIJA 1.95. Neka je $A \subseteq \mathbb{R}^n$ i $f : A \rightarrow \mathbb{R}^m$. Za preslikavanje f kažemo da je ravnomjerno neprekidno na A ako za svako $\epsilon > 0$ postoji $\delta > 0$ tako da za svako $x, y \in A$ iz $\|x - y\| < \delta$ slijedi $\|f(x) - f(y)\| < \epsilon$, tj.

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists \delta > 0)(\forall x, y \in A)(\|x - y\| < \delta \rightarrow \|f(x) - f(y)\| < \epsilon).$$

PRIMJER 1.96. Funkcija $f(x, y, z) = \sqrt{x^4 + y^2 + z^4}$ je neprekidna na $\mathbb{R}^3$, ali nije ravnomjerno neprekidna. Naime, za nizove $x_n = (0, n + \frac{1}{n}, 0)$, $y_n = (0, n, 0)$ nije teško utvrditi da $\|x_n - y_n\| \rightarrow 0$, $n \rightarrow \infty$, a sa druge strane je $|f(0, n + \frac{1}{n}, 0) - f(0, n, 0)| = \sqrt{2 + \frac{1}{n^2}} \geq \sqrt{2}$.

TEOREMA 1.97. Neka su $A \subseteq \mathbb{R}^n$ i $B \subseteq \mathbb{R}^m$ i $f : A \rightarrow B$. Tada su sljedeća tvrđenja ekvivalentna:

- a) funkcija f je neprekidna na A ;
- b) inverzna slika $f^{-1}(G)$ svakog otvorenog skupa G u B je otvoren skup u A ;
- c) inverzna slika $f^{-1}(F)$ svakog zatvorenog skupa F u B je zatvoren skup u A ;

DOKAZ. $a) \Rightarrow b)$: Neka je f neprekidna funkcija na A i G otvoren skup u B . Tada postoji otvoren skup $\tilde{G}$ u $\mathbb{R}^m$ tako da $G = \tilde{G} \cap B$. Ako je $f^{-1}(G) = \emptyset$ tvrđenje je dokazano, stoga pretpostavimo da $a \in f^{-1}(G)$. Tada $f(a) \in G$, a kako je $\tilde{G}$ otvoren skup, to postoji $r > 0$ tako da lopta $B(f(a), r) \subset \tilde{G}$ i $V = B(f(a), r) \cap B \subset G$. Neprekidnost funkcije f povlači da postoji okolina U tačke a u A takva da je $f(U) \subset V$, što znači da $U \subset f^{-1}(V) \subset f^{-1}(G)$. Prema tome, pokazali smo da za tačku

a postoji okolina U u A koja pripada $f^{-1}(G)$, tj. $f^{-1}(G)$ je otvoren skup u A .

$b) \Rightarrow a)$: Neka je $a \in A$ i neka je V proizvoljna okolina tačke $f(a)$ u B . Skup $f^{-1}(V)$ je otvoren u A po pretpostavci tvrđenja iz b), a kako je $a \in f^{-1}(V)$ imamo da je $f^{-1}(V)$ okolina tačke a . Sa druge strane, $f(f^{-1}(V)) \subset V$ pa je f neprekidna u a , odnosno f je neprekidna na A .

$b) \Rightarrow c)$: Budući da je skup $B \setminus F$ otvoren skup, to je $f^{-1}(B \setminus F) = A \setminus f^{-1}(F)$ otvoren skup po pretpostavci tvrđenja b) odnosno $f^{-1}(F)$ je zatvoren. Analognim rezonovanjem slijedi obratno tvrđenje. $\square$

NAPOMENA 1.98. Napomenimo da neprekidno preslikavanje ne mora da bude otvoreno, tj. da slika otvorene skupove na otvorene. Kao primjer navodimo funkciju $f(x) = \sin \frac{1}{x}$ definisanu na $A = (0, \infty)$ koja je evidentno neprekidna na A , a $f((0, 1)) = [-1, 1]$.

DEFINICIJA 1.99. Neka su $A, B \subseteq \mathbb{R}^n$. Za preslikavanje $f : A \rightarrow B$ kažemo da je homeomorfizam ako je f bijektivno preslikavanje i f i f^{-1} su neprekidna preslikavanja. Za skupove A i B kažemo da su homeomorfni.

KOMENTAR 1.100. Iz same Definicije 1.99 slijedi da je preslikavanje f neprekidno i otvoreno istovremeno. Ako su dva topološka prostora (X, τ_1) i (Y, τ_2) homeomorfna, onda je skup $A \subset X$ otvoren (zatvoren) ako i samo ako je $f(A)$ otvoren (zatvoren) u Y (topologiji τ_2). U određenom smislu, homeomorfizam kao preslikavanje igra ulogu među topološkim prostorima koju ima izomorfizam kao preslikavanje ima u kontekstu algebarskih struktura.

PRIMJER 1.101. Pokažimo da je skup $A = \{(x, y, z) | x^2 + y^2 < x, z > x^2 + y^2, x + y + z < -5\}$ otvoren. Sam skup A možemo da predstavimo na način $A = A_1 \cap A_2 \cap A_3$, gdje je $A_1 = \{(x, y, z) | x^2 + y^2 < x\}$, $A_2 = \{(x, y, z) | z > x^2 + y^2\}$, $A_3 = \{(x, y, z) | x + y + z + 5 < 0\}$. Skupove A_i $i \in \{1, 2, 3\}$ zapišimo dalje

$$A_1 = \{(x, y, z) | \varphi_1(x, y, z) < 0\} = \varphi_1^{-1}((-\infty, 0));$$

$$A_2 = \{(x, y, z) | \varphi_2(x, y, z) < 0\} = \varphi_2^{-1}((-\infty, 0));$$

$$A_3 = \{(x, y, z) | \varphi_3(x, y, z) < 0\} = \varphi_3^{-1}((-\infty, 0)),$$

gdje $\varphi_1(x, y, z) = x^2 + y^2 - x$, $\varphi_2(x, y, z) = x^2 + y^2 - z$ i $\varphi_3(x, y, z) = x + y + z + 5$. Kako su $\varphi_1, \varphi_2, \varphi_3 \in C(\mathbb{R}^3)$, to su skupovi A_i $i \in \{1, 2, 3\}$ otvoreni kao inverzne slike otvorenog skupa $(-\infty, 0)$ u $\mathbb{R}$ pri neprekidnim preslikavanjima φ_i $i \in \{1, 2, 3\}$ respektivno. Skup A je otvoren kao presjek konačnog broja otvorenih skupova.

1.8. Komplettnost. Banahova teorema o nepokretnoj tački

Kao što nam je poznato svaki Košijev ili fundamentalni niz u $\mathbb{R}$ je konvergentan. Navedeno svojstvo prostora $\mathbb{R}$ predstavlja jedno od

fundamentalnih svojstava realne prave. Po već ustaljenom modelu do sada pomenuto svojstvo razmatramo i u slučaju euklidskog prostora $\mathbb{R}^n$. Naredne definicije date su u terminima metričkih prostora.

DEFINICIJA 1.102. Niz tačaka $\{x_n\}_{n \geq 1}$ metričkog prostora $(X, \tilde{d})$ je Košijev niz ako za svako $\epsilon > 0$ postoji $n_0 \in \mathbb{N}$ tako da za indekse $n, m > n_0$ važi $\tilde{d}(x_n, x_m) < \epsilon$. Zapisano simbolički

$$(\forall \epsilon > 0)(\exists n_0 \in \mathbb{N})(\forall m, n \in \mathbb{N})(m, n > n_0 \Rightarrow \tilde{d}(x_n, x_m) < \epsilon).$$

DEFINICIJA 1.103. Metrički prostor $(X, \tilde{d})$ je kompletan ako svaki Košijev niz iz X konvergira u njemu.

PRIMJER 1.104. Poznati primjer kompletnog metričkog prostora iz Analize 1 je $(\mathbb{R}, d)$.

PRIMJER 1.105. (**Metrički prostor $(\mathbb{R}^n, d)$ je kompletan**) Metrički prostor $(\mathbb{R}^n, d)$ je takođe kompletan. Naime, ako je $\{x_k\}_{k \geq 1}$ ($x_k = (x_1^k, \dots, x_n^k)$) Košijev niz u $\mathbb{R}^n$, onda će zbog Teoreme 1.62 svaki od nizova realnih brojeva $\{x_i^k\}_{k \geq 1}$, $i \in \{1, \dots, n\}$ biti Košijev niz u $\mathbb{R}$ pa prema tome i konvergentan u $\mathbb{R}$, tj. postoji $\lim_{k \rightarrow \infty} x_i^k = x_i$, $i \in \{1, \dots, n\}$. Tada opet zbog Teoreme 1.62 važi da $x_k \rightarrow x$, $k \rightarrow \infty$ u metrici d prostora $\mathbb{R}^n$, tj. $(\mathbb{R}^n, d)$ je kompletan metrički prostor.

PRIMJER 1.106. Skup $\mathbb{Q}^n$ nije kompletan u $(\mathbb{R}^n, d)$, što se može provjeriti uzimajući, na primjer, tačku $(x_1, q_2, \dots, q_n)$ (za slučaj da je $n > 1$) gdje su q_i , $2 \leq i \leq n$ fiksirani racionalni brojevi, dok je $x_1 \in \mathbb{R} \setminus \mathbb{Q}$. Kako je skup $\mathbb{Q}$ gust u $\mathbb{R}$ to postoji neki niz racionalnih brojeva $\{q^j\}_{j \geq 1}$ takav da $\lim_{j \rightarrow \infty} q^j = x_1$. Tada $\{(q^j, q_2, \dots, q_n)\}_{j \geq 1}$ je očigledno Košijev niz u $\mathbb{Q}^n$ koji konvergira ka tački $(x_1, q_2, \dots, q_n)$ koja ne pripada $\mathbb{Q}^n$.

Primijetimo da u posljednjem primjeru skup $\mathbb{Q}^n$ nije zatvoren u $\mathbb{R}^n$ u čemu bi se mogao naslutiti razlog zašto dati prostor nije kompletan. Sledeća teorema daje odgovor u opštijoj situaciji tretirajući metrički prostor $(X, \tilde{d})$ umjesto $(\mathbb{R}^n, d)$.

TEOREMA 1.107. *Neka je $(X, \tilde{d})$ kompletan metrički prostor i $Y \subset X$. Tada metrički potprostor $(Y, \tilde{d})$ je kompletan ako i samo ako je Y zatvoren skup u X .*

DOKAZ. Pretpostavimo da je $(Y, \tilde{d})$ kompletan metrički prostor i neka je $x \in \overline{Y}$. Tada kako je x tačka nagomilavanja skupa Y , to postoji niz $\{x_n\}_{n \geq 1}$ iz Y koji konvergira ka x . Međutim, $\{x_n\}_{n \geq 1}$ je Košijev niz što jednostavno dokazuje. Naime, za proizvoljno $\epsilon > 0$, postoji $n_0 \in \mathbb{N}$ tako da za $n > n_0$ slijedi da je $\tilde{d}(x_n, x_0) < \frac{\epsilon}{2}$. Tada za sve indekse $m, n > n_0$ imamo

$$\tilde{d}(x_n, x_m) \leq \tilde{d}(x_n, x) + \tilde{d}(x_m, x) < \epsilon.$$

Zaključujemo da je niz $\{x_n\}_{n \geq 1}$ konvergentan u Y i zbog jedinstvenosti granice limesa u metričkom prostoru (provjeriti) važi $\lim_{n \rightarrow \infty} x_n = x \in Y$, tj. $\overline{Y} = Y$.

Obratno, pretpostavimo da je Y zatvoren skup u metričkom prostoru X . Neka je $\{x_n\}_{n \geq 1}$ Košijev niz u metričkom potprostoru $(Y, \tilde{d})$. Tada je $\{x_n\}_{n \geq 1}$ takođe Košijev niz u širem metričkom prostoru $(X, \tilde{d})$. Kako je $(X, \tilde{d})$ kompletan metrički prostor, to je niz $\{x_n\}_{n \geq 1}$ konvergentan u X i označimo opet sa $x = \lim_{n \rightarrow \infty} x_n$. Sa druge strane, Y je zatvoren skup i zato sadrži sve svoje tačke nagomilavanja, tj. $x \in Y$. Zaključujemo da je $(Y, \tilde{d})$ kompletan metrički prostor. $\square$

Dokazano je da svaki $(X, \|\cdot\|)$ normiran vektorski prostor možemo da posmatramo i kao odgovarajući metrički prostor, slično važi i za Euklidov prostor. U tom smislu sljedeće dvije definicije pojavljuju se kao određeni specijalni slučajevi već uvedene Definicije 1.103.

DEFINICIJA 1.108. Za normiran prostor $(X, \|\cdot\|)$ kažemo da je Banahov ako je on kompletan u metrici koja je indukovana normom $\|\cdot\|$.

PRIMJER 1.109. $(\mathbb{R}^n, \|\cdot\|)$ je Banahov prostor.

Pretpostavimo da je na vektorskom prostoru X definisan skalarni proizvod $\langle \cdot, \cdot \rangle : X \times X \rightarrow \mathbb{R}$.

DEFINICIJA 1.110. Euklidov prostor X koji je Banahov prostor u normi indukovanoj skalarnim proizvodom $\langle \cdot, \cdot \rangle$ nazivamo Hilbertovim prostorom.

PRIMJER 1.111. Prostor $\mathbb{R}^n$ na kome je definisan standardni skalarni proizvod $\langle x, y \rangle = \sum_{i=1}^n x_i y_i$ je kanonski primjer za Hilbertov prostor.

Narednu definiciju i Teoremu 1.114 dajemo u kontekstu metričkih prostora.

DEFINICIJA 1.112. Neka su (X, d_1) i (Y, d_2) metrički prostori. Preslikavanje $f : X \rightarrow Y$ nazivamo kontrakcijom ako postoji realan broj $q, q \in (0, 1)$, takav da za svako $x, y \in X$ važi $d_2(f(x), f(y)) \leq q d_1(x, y)$.

KOMENTAR 1.113. Broj q nazivamo koeficijentom kontrakcije preslikavanja f .

Sljedeća teorema predstavlja poznati i klasični rezultat u matematičkoj analizi sa brojnim primjenama i uopštenjima. Napomenimo da za preslikavanje $f : X \rightarrow X$ metričkog prostora X u sebe kažemo da ima nepokretnu (fiksnu) tačku ako postoji $x^* \in X$ tako da je $f(x^*) = x^*$.

TEOREMA 1.114. (Banahova teorema o nepokretnoj tački)
Neka je $f : X \rightarrow X$ kontrakcija kompletnog metričkog prostora $(X, \tilde{d})$

u samog sebe sa koeficijentom kontrakcije q . Tada preslikavanje f ima jedinstvenu nepokretnu tačku. Dodatno,

$$(1.18) \quad \tilde{d}(x_n, x^*) \leq \frac{q^n}{1-q} \tilde{d}(x_1, x_0).$$

DOKAZ. Uzimajući proizvoljno $x_0 \in X$ formiramo niz $\{x_n\}_{n \geq 1}$ na način $x_n = f(x_{n-1})$, $n = 1, 2, \dots$. Dokazujemo da je $\{x_n\}_{n \geq 1}$ je Košijev niz. U tom cilju, primijetimo da za svako $n \in \mathbb{N}$ važi

$$\tilde{d}(x_{n+1}, x_n) = \tilde{d}(f(x_n), f(x_{n-1})) \leq q \tilde{d}(x_n, x_{n-1}),$$

tako dobijamo da je

$$(1.19) \quad \tilde{d}(x_{n+1}, x_n) \leq q^n \tilde{d}(x_1, x_0), \text{ za svako } n \in \mathbb{N}.$$

Pretpostavimo da $\tilde{d}(x_1, x_0) \neq 0$, u protivnom $f(x_0) = x_0$. Kako je $0 < q < 1$, to za proizvoljno $\epsilon > 0$ postoji $n_0 \in \mathbb{N}$ takvo da je

$$\sum_{k=n_0}^{\infty} q^k < \frac{\epsilon}{\tilde{d}(x_1, x_0)}.$$

Neka su sada $m, n \in \mathbb{N}$ ($m > n$) takvi da $m, n > n_0$. Tada posljednja nejednakost, (1.19) i nejednakost trougla za metriku daju

$$(1.20) \quad \tilde{d}(x_n, x_m) \leq \sum_{k=n}^{m-1} \tilde{d}(x_k, x_{k+1}) \leq \tilde{d}(x_1, x_0) \sum_{k=n}^{m-1} q^k \leq \tilde{d}(x_1, x_0) \sum_{k=n}^{\infty} q^k < \epsilon.$$

Zaključujemo da je $\{x_n\}_{n \geq 1}$ Košijev niz. Zbog potpunosti prostora X postoji tačka $x^* \in X$ tako da niz x_n konvergira ka x^* . Ostaje da se pokaže da je x^* nepokretna tačka preslikavanja f .

Nejednakosti

$$(1.21) \quad 0 \leq \tilde{d}(x_n, f(x^*)) = \tilde{d}(f(x_{n-1}), f(x^*)) \leq q \tilde{d}(x_{n-1}, x^*)$$

uz činjenicu da $x_n \rightarrow x^*$ kad $n \rightarrow \infty$ povlače da $x_n \rightarrow f(x^*)$, kada $n \rightarrow \infty$. Primijetimo da u posljednjem zaključku koristimo neprekidnost funkcije $F : X \rightarrow X$, $F(x) = \tilde{d}(x, x^*)$. Naime, iz nejednakosti (1.1) imamo da važi $|F(x) - F(y)| \leq \tilde{d}(x, y)$ za proizvoljne $x, y \in X$. Sada iz (1.21) puštajući da $n \rightarrow \infty$ slijedi da je $x^* = f(x^*)$.

Tačka x^* je jedinstvena. U suprotnom bi postojala još jedna tačka $y^* \in X$ takva da $y^* = f(y^*)$. Međutim, iz

$$\tilde{d}(x^*, y^*) = \tilde{d}(f(x^*), f(y^*)) \leq q \tilde{d}(x^*, y^*)$$

slijedi da je $(1-q)\tilde{d}(x^*, y^*) \leq 0$, što je moguće samo kada je $\tilde{d}(x^*, y^*) = 0$, tj. $x^* = y^*$.

Na kraju, puštajući da $m \rightarrow \infty$ u (1.20) dobijamo nejednakost

$$\tilde{d}(x_n, x^*) \leq \frac{q^n}{1-q} \tilde{d}(x_1, x_0).$$

□

KOMENTAR 1.115. Jedna od važnih poruka dokaza prethodne teoreme jeste da sa proizvoljnim izborom tačke $x_0 \in X$ formiramo iterativni niz $\{x_n\}_{n \geq 1}$ koji konvergira ka nepokretnoj tački preslikavanja $f : X \rightarrow X$.

KOMENTAR 1.116. Nejednakost (1.18) daje ocjenu greške za slučaj da uzmemo da je x_n rješenje jednačine $x = f(x)$ u X umjesto x^* .

Na sljedećem jednostavnom primjeru realno vrijednosne funkcije definisane na segmentu ilustrujemo primjenu Banahove teoreme o nepokretnoj tački.

PRIMJER 1.117. Neka je $f(x) = \frac{e^{-x} \cos x}{2}$, $x \in [0, 1]$. Prije svega, kako je $[0, 1]$ zatvoren u $\mathbb{R}$, to je $([0, 1], d)$ kompletan metrički prostor. Nije teško utvrditi da je $f([0, 1]) \subset [0, 1]$. Kako je

$$f'(x) = -\frac{1}{\sqrt{2}} e^{-x} \sin\left(x + \frac{\pi}{4}\right) < 0 \text{ za } x \in [0, 1],$$

na osnovu Lagranžove teoreme o srednjim vrijednostima imamo dodatno da je

$$|f(x) - f(y)| \leq \max_{0 \leq t \leq 1} |f'(t)| |x - y| \leq \frac{1}{\sqrt{2}} |x - y|,$$

tj. f je kontrakcija metričkog prostora $([0, 1], d)$ na sebe. Prema Teoremi 1.114 postoji jedinstveno rješenje jednačine $f(x) = x$ na segmentu $[0, 1]$.

PRIMJER 1.118. Za afino preslikavanje $f : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}^2$, $f(x, y) = (\frac{x}{2} + \frac{y}{4} + 1, \frac{y}{3} - \frac{x}{4} + 2)$ zapisano u matičnom obliku

$$f(x, y) = \begin{bmatrix} \frac{1}{2} & \frac{1}{4} \\ -\frac{1}{4} & \frac{1}{3} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x \\ y \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 1 \\ 2 \end{bmatrix}$$

lako se utvrđuje da je bijekcija iz $\mathbb{R}^2$ na sebe.

Dalje, na osnovu nejednakosti (1.17) iz Primjera 1.88 imamo da je

$$\|f(x, y) - f(u, v)\| \leq C \|(x, y) - (u, v)\|,$$

gdje je $C = \frac{\sqrt{35}}{6\sqrt{2}} = q < 1$, tj. f je kontrakcija kompletnog metričkog prostora $(\mathbb{R}^2, d)$ na sebe.

Konačno, na osnovu Teoreme 1.114 postoji jedinstvena fiksna tačka preslikavanja f , tj. $f(x^*, y^*) = (x^*, y^*)$.

Primijetimo da je fiksna tačka (x^*, y^*) preslikavanja f zapravo rješenje sistema linearnih jednačina od dvije nepoznate

$$\begin{aligned} -\frac{1}{2}x + \frac{1}{4}y &= -1 \\ -\frac{1}{4}x - \frac{2}{3}y &= -2, \end{aligned}$$

(pogledati Zadatak 21).

1.9. Kompaktnost.

DEFINICIJA 1.119. Neka je $A \subset \mathbb{R}^n$. Za familiju skupova $\mathcal{U} = \{U_i | i \in I\}$, gdje je I neki indeksni skup, kažemo da je pokrivač skupa A ako je $A \subset \cup_{i \in I} U_i$. Potpokrivač pokrivača $\mathcal{U}$ skupa A je familija $\{U_{i'} | i' \in I\} \subset \{U_i | i \in I\}$ koja je pokrivač skupa A . Otvoren pokrivač skupa A je pokrivač koji se sastoji od otvorenih skupova.

Poznato je da neprekidna realno vrijednosna funkcija na segmentu ima niz "finih" svojstava kao što su na primjer ograničenost, dostizanje minimalne (maksimalne) vrijednosti i ravnomjerna neprekidnost koje više nisu na snazi u opštem ako je domen definisanosti, na primjer, interval.

Postavlja se u tom smislu pitanje koja su to svojstva segmenta koja "prenesana" na određen domen u $\mathbb{R}^n$ čine da neprekidne funkcije definisane na tim domenima zadržavaju gore pomenuta svojstva.

U nastavku dajemo više ekvivalentnih karakterizacija kompaktnih skupova sa fokusom na Teoremi 1.130 gdje su dati potrebni i dovoljni uslovi da neki skup u $\mathbb{R}^n$ bude kompaktan. U teoremama, Teorema 1.133, Teorema 1.134 i Teorema 1.138 dokazano je da pomenuta "fina" svojstva neprekidnih funkcija na kompaktnim skupovima u $\mathbb{R}^n$ su i dalje validna.

DEFINICIJA 1.120. Za skup $K, K \subset \mathbb{R}^n$, kažemo da je kompaktan skup u $\mathbb{R}^n$ ako iz svakog otvorenog pokrivača skupa K može da se izdvoji konačan potpokrivač.

KOMENTAR 1.121. Otvoren pokrivač iz Definicije 1.120 odnosi se otvorene skupove prostora $\mathbb{R}^n$. Međutim, svojstvo kompaktnosti ne zavisi od okolnog prostora. Preciznije, otvoren pokrivač iz prethodne definicije može da se odnosi i na indukovanu topologiju na skupu K . Naime, ako je K kompaktan skup po Definiciji 1.120 i $\mathcal{U} = \{U_i | i \in I\}$ otvoren pokrivač u indukovanoj topologiji skupa K , tada za svako $i \in I$ postoji otvoren skup G_i u $\mathbb{R}^n$ tako da je $U_i = K \cap G_i$. Prema tome, familija $\{G_i | i \in I\}$ je otvoren pokrivač za skup K iz kog je moguće da se izdvoji konačan potpokrivač $\{G_{i_k} | 1 \leq k \leq p\}$. Jasno da je tada i $\{U_{i_k} | 1 \leq k \leq p\}$ konačan otvoren potpokrivač u indukovanoj topologiji na skupu K .

Slično bismo dokazali da ako je K kompaktan skup u indukovanoj topologiji (prostora K) da je K kompaktan i smislu Definicije 1.120. Zaista, ako je $\{G_\alpha | \alpha \in I\}$ otvoren pokrivač skupa K , onda je $\{K \cap G_\alpha | \alpha \in I\}$ otvoren pokrivač skupa K u indukovanoj topologiji na K , pa postoji konačan potpokrivač $\{K \cap G_{\alpha_k} | 1 \leq k \leq m\}$ skupa K . Očigledno je da $\{G_{\alpha_k} | 1 \leq k \leq m\}$ je konačan otvoren potpokrivač skupa K .

TEOREMA 1.122. *Skup $K \subseteq \mathbb{R}^n$ je kompaktan ako i samo ako je kompaktan u indukovanoj topologiji samog sebe.*

DOKAZ. Komentar 1.121. □

PRIMJER 1.123. Svaki konačan podskup u $\mathbb{R}^n$ je kompaktan.

U sljedećem primjeru dokazujemo da je proizvoljan segment $[a, b]$ kompaktan skup u standardnoj topologiji realne prave $\mathbb{R}$ oslanjajući se na teorem o sistemu sažimajućih segmenata poznatu iz prethodnog kursa Analize 1.

PRIMJER 1.124. Neka je $\mathcal{U}$ otvoren pokrivač segmenta $I = [a, b]$ takav da iz njega nije moguće izdvojiti konačan potpokrivač. Za datu kolekciju intervala $\mathcal{U}$ navedeno svojstvo segmenta I označimo sa $\mathcal{P}$. Dalje bar jedan od podsegmenata $I_{11} = [a, u]$ ili $I_{12} = [u, b]$, gdje je $u = \frac{a+b}{2}$ zadržava predašnje svojstvo $\mathcal{P}$. Naime, ukoliko bi iz otvorenog pokrivača $\mathcal{U}$ segmenata I_{11} i I_{12} mogli da izdvojimo konačan potpokrivač za svaki od njih, onda bi unija datih potpokrivača bila konačno potpokrivanje segmenta I , što je u suprotnosti sa početnom pretpostavkom.

U nastavku, određenosti radi, pretpostavimo da segment I_{11} zadržava svojstvo $\mathcal{P}$. Dijeljeći segment I_{11} na dva jednaka podsegmenta I_{21} i I_{22} i ponavljajući prethodno rezonovanje bez umanjenja opštosti pretpostavimo da segment I_{22} ima svojstvo $\mathcal{P}$.

Nastavljajući proces dijeljenja dolazimo do niza umetnutih segmenata $\{I_{nn}\}_{n \geq 1}$, $I_{nn} \subset I_{kk}$, $n > k$ sa svojstvom $|I_{nn}| = \frac{b-a}{2^n}$. Tada na osnovu teoreme o sažimajućim segmentima imamo da je $\bigcap_{n=1}^{\infty} I_{nn} = \{c_0\}$. Budući da $c_0 \in [a, b]$, to postoji neki interval $U_0 \in \mathcal{U}$ takav da $c_0 \in U_0$. Sa druge strane, postoji $m \in \mathbb{N}$ tako da $I_{mm} \subset U_0$, tj. segment I_{mm} je pokriven samo jednim intervalom iz otvorenog pokrivača $\mathcal{U}$, što je suprotno njegovoj konstrukciji. Dobijena kontradikcija povlači da je segment I kompaktan skup.

PRIMJER 1.125. Ako je $K \subset \mathbb{R}^n$ kompaktan skup i $x \in \mathbb{R}^m$, tada je $\{x\} \times K$ kompaktan skup u $\mathbb{R}^{m+n}$ (provjeriti).

U Teoremi 1.126 pokazujemo da je Dekartov proizvod kompaktnih skupova takođe kompaktan skup. Prethodno dokažimo sljedeće pomoćno tvrđenje.

LEMA 1.126. Neka je $K \subset \mathbb{R}^n$ kompaktan skup i $\mathcal{U}$ je otvoreni pokrivač skupa $\{x\} \times K$, gdje je $x \in \mathbb{R}^m$. Tada postoji otvoren skup $U \subset \mathbb{R}^m$ koji sadrži tačku x tako da je skup $U \times K$ pokriven konačnim brojem skupova iz $\mathcal{U}$.

DOKAZ. Neka je $\mathcal{U} = \{W_i | i \in I\}$ otvoren pokrivač skupa $\{x\} \times K$ za neki indeksni skup I . Tada za svako $y \in K$ tačka (x, y) je pokrivena otvorenim skupom W_{i_0} iz $\mathbb{R}^{m+n}$ za neko $i_0 \in I$. Dalje kako je W_{i_0} otvoren skup u $\mathbb{R}^{m+n}$, to postoji otvoren skup oblika $U_{i_0} \times V_{i_0} \subset \mathbb{R}^{m+n}$, takav da $(x, y) \in U_{i_0} \times V_{i_0} \subset W_{i_0}$. Familija $\{V_i | i \in I\}$ je otvoren pokrivač kompaktnog skupa K , pa tako postoji konačan potpokrivač $\{V_{i_k} | 1 \leq k \leq p\}$ skupa K . Takođe, $\{U_{i_k} \times V_{i_k} | 1 \leq k \leq p\}$ je konačan

potpokrivač za $\{x\} \times K$. Tada okolina $U = \cap_{k=1}^p U_{i_k}$ zadovoljava tražene uslove. $\square$

TEOREMA 1.127. *Ako su $K_1 \subset \mathbb{R}^m$ i $K_2 \subset \mathbb{R}^n$ kompaktni skupovi, onda je $K_1 \times K_2$ kompaktnan skup u $\mathbb{R}^{m+n}$*

DOKAZ. Neka je $\mathcal{U}$ otvoren pokrivač skupa $K_1 \times K_2$, tada $\mathcal{U}$ pokriva $\{x\} \times K_2$ za svako $x \in K_1$. Prema Lemi 1.126 postoji otvoren skup U_x , $x \in U_x$, takav da je $U_x \times K_2$ pokriven konačnim brojem skupova iz $\mathcal{U}$. Kako je K_1 kompaktnan skup to iz otvorenog pokrivanja $\{U_x | x \in K_1\}$ skupa K_1 moguće je izdvojiti konačan broj otvorenih skupova $U_{x_1}, \dots, U_{x_p}$ koji pokrivaju K_1 . Konačno mnogo skupova iz $\mathcal{U}$, prema Lemi 1.126, pokriva skup $U_{x_i} \times K_2$, $1 \leq i \leq p$, to i unija pomenutih pokrivača je konačan otvoren potpokrivač skupa $K_1 \times K_2$. $\square$

POSLEDICA 1.128. *Neka su $K_i \subset \mathbb{R}^{n_i}$ kompaktni skupovi za $i \in \{1, \dots, m\}$. Tada je skup $K_1 \times \dots \times K_m$ kompaktnan u $\mathbb{R}^{n_1 + \dots + n_m}$.*

DOKAZ. Dokaz slijedi iz Teoreme 1.127 indukcijom po m . $\square$

PRIMJER 1.129. Iz Teoreme 1.127 i Primjera 1.124 slijedi da je skup $I_{a,b} = \{(x_1, \dots, x_n) | a_i \leq x_i \leq b_i\}$ ($a = (a_1, \dots, a_n)$, $b = (b_1, \dots, b_n)$, $a_i < b_i$) tzv. **n -segment**, je kompaktnan skup u $\mathbb{R}^n$ jer $I = [a_1, b_1] \times \dots \times [a_n, b_n]$.

Definicija 1.120 čini se u izvjesnom smislu nedovoljno operativnom za provjeru kompaktnosti skupova u $\mathbb{R}^n$. U narednoj teoremi kao što je najavljeno data je nova karakterizacija kompaktnosti skupova u prostoru $\mathbb{R}^n$.

TEOREMA 1.130. (Hajne-Borelova teorema) *Skup $K \subset \mathbb{R}^n$ je kompaktnan ako i samo ako je K zatvoren i ograničen.*

DOKAZ. Pretpostavimo da je K kompaktnan skup. Neka je $y \in \mathbb{R}^n \setminus K$. Tada za svako $x \in K$ lopte $B(x, \frac{d(x,y)}{2})$ i $B(y, \frac{d(x,y)}{2})$ su disjunktne. Familija $\{B(x, \frac{d(x,y)}{2}) | x \in K\}$ predstavlja otvoren pokrivač skupa K . Kako je K kompaktnan skup, to postoji konačan potpokrivač $\{B(x_i, \frac{d(x_i,y)}{2}) | 1 \leq i \leq m\}$, skupa K . Označimo sa $\delta = \min_{1 \leq i \leq m} \frac{d(x_i,y)}{2}$. Tada je lopta $B(y, \delta) \subseteq B(y, \frac{d(x_i,y)}{2})$. Kako su lopte $B(y, \frac{d(x_i,y)}{2})$ disjunktne sa $B(x_i, \frac{d(x_i,y)}{2})$, to će i $B(y, \delta)$ biti disjunktna sa svakom od lopti $B(x_i, \frac{d(x_i,y)}{2})$, tj. $B(y, \delta) \cap K = \emptyset$, odnosno K je zatvoren.

Neka je dalje $x_0 \in K$ proizvoljna tačka. Tada familija $\{B(x_0, k) | k \in \mathbb{N}\}$ pokriva skup K , pa postoji $k_0 \in \mathbb{N}$ tako da $K \subset B(x_0, k_0)$, tj. K je ograničen.

U obratnom smjeru, pretpostavimo da je K zatvoren i ograničen skup. Tada postoji n -segment $I_{a,b}$ takav da $K \subset I$. Neka je $\{U_\alpha | \alpha \in I\}$ otvoren pokrivač skupa K . Dodavanjem skupa $\mathbb{R}^n \setminus K$, nova familija $\{U_\alpha | \alpha \in I\} \cup \{\mathbb{R}^n \setminus K\}$ predstavlja otvoren pokrivač skupa $I_{a,b}$, pa

se može izdvojiti konačan potpokrivač. Na kraju izbacivanjem skupa $\mathbb{R}^n \setminus K$ (ako se on nalazi u potpokrivaču) dobijamo konačan potpokrivač skupa K , tj. K je kompaktan skup. $\square$

PRIMJER 1.131. Iz Teoreme 1.130 slijedi da je zatvorena lopta $\overline{B}(a, r)$ kompaktan skup za proizvoljno $a \in \mathbb{R}^n$ poluprečnika $r > 0$ kao i sfera $S^{n-1}(a, r)$.

Dokaz sljedeće teoreme ostavljamo za vježbu čitaocu.

TEOREMA 1.132. *Skup $K \subset \mathbb{R}^n$ je kompaktan ako i samo ako svaki niz iz K ima podniz koji konvergira u K .*

U narednoj teoremi pokazujemo da je slika kompaktnog skupa pri neprekidnom preslikavanju kompaktan skup. U najkraćem rekli bismo da je kompaktnost je topološka invarijanta, tj. osobina koja se čuva pri dejstvu neprekidnih preslikavanja.

TEOREMA 1.133. *Neka je $K \subset \mathbb{R}^n$ kompaktan skup i $f : K \rightarrow \mathbb{R}^m$ neprekidna funkcija. Tada je skup $f(K)$ kompaktan.*

DOKAZ. Neka je $\{U_\alpha | \alpha \in I\}$ otvoren pokrivač skupa $f(K)$ u $\mathbb{R}^m$. Familija $\{f(K) \cap U_\alpha | \alpha \in I\}$ čini otvoren pokrivač skupa K u indukovanoj topologiji. Kako je funkcija f neprekidna, to su prema Teoremi 1.97 skupovi $f^{-1}(U_\alpha \cap f(K))$ otvoreni u indukovanoj topologiji skupa K . Dalje,

$$K \subseteq f^{-1}(f(K)) = f^{-1}(\cup_{\alpha \in I} (U_\alpha \cap f(K))) = \cup_{\alpha \in I} f^{-1}(U_\alpha \cap f(K)),$$

tj. $\{f^{-1}(U_\alpha \cap f(K)) | \alpha \in I\}$ je otvoren pokrivač skupa K (u indukovanoj topologiji skupa K). Kako je K kompaktan skup to postoji konačan potpokrivač $\{f^{-1}(U_{\alpha_i} \cap f(K)) | 1 \leq i \leq m\}$ skupa K . Tako iz $K \subseteq \cup_{i=1}^m f^{-1}(U_{\alpha_i} \cap f(K))$ slijedi $f(K) \subseteq \cup_{i=1}^m (U_{\alpha_i} \cap f(K))$, tj. $\{U_{\alpha_i} \cap f(K) | 1 \leq i \leq m\}$ je konačan potpokrivač skupa $f(K)$. Dakle, $f(K)$ je kompaktan skup. $\square$

TEOREMA 1.134. *Ako je $K \subset \mathbb{R}^n$ kompaktan skup i $f : K \rightarrow \mathbb{R}$ neprekidno preslikavanje, tada funkcija f dostiže maksimalnu i minimalnu vrijednost na skupu K .*

DOKAZ. Potrebno je pokazati da postoje tačke $x, y \in K$ takve da

$$f(x) = \sup_{z \in K} f(z) = \max_{z \in K} f(z) \text{ i } f(y) = \inf_{z \in K} f(z) = \min_{z \in K} f(z).$$

Neka je $\tilde{K} = f(K)$. Skup $\tilde{K}$ je kompaktan na osnovu Teoreme 1.133. Označimo sa $a = \inf \tilde{K}$ i $b = \sup \tilde{K}$. Kako je $\tilde{K}$ ograničen skup, to je jasno da $-\infty < a \leq b < \infty$. Dalje, kako su a i b tačke nagomilavanja skupa $\tilde{K}$, to zbog zatvorenosti skupa $\tilde{K}$, $a \in \tilde{K}$ i $b \in \tilde{K}$, pa postoje tačke $x \in K$ i $y \in K$ tako da $a = f(y)$ i $b = f(x)$. $\square$

U narednoj teoremi dokazujemo da su proizvoljne dvije norme definisane na konačno dimenzionalnom vektorskom prostoru X ravnomjerno ekvivalentne što za posljedicu ima da u problemima vezanim za konvergenciju u X možemo birati pogodniju normu.

TEOREMA 1.135. *Svake dvije norme na konačno dimenzionalnom vektorskom prostoru su ravnomjerno ekvivalentne.*

DOKAZ. Neka je $\dim(X) = n$ i $\{e_1, \dots, e_n\}$ baza prostora X . Za proizvoljni vektor $x \in X$, $x = \sum_{i=1}^n x_i e_i$ definišemo normu $\|x\|_\infty = \max_{1 \leq i \leq n} |x_i|$. Tada su normirani prostori $(\mathbb{R}^n, \|\cdot\|_\infty)$ i $(X, \|\cdot\|_\infty)$ izometrični $((x_1, \dots, x_n) \rightarrow \sum_{i=1}^n x_i e_i)$. Neka su dalje $\|\cdot\|_1$ i $\|\cdot\|_2$ norme definisane na X .

Dokažimo da je preslikavanje $f : X \rightarrow \mathbb{R}$, $f(x) = \|x\|_1$ neprekidno u odnosu na normu $\|\cdot\|_\infty$. Kako je

$$\|x\|_1 = \left\| \sum_{i=1}^n x_i e_i \right\|_1 \leq \sum_{i=1}^n |x_i| \|e_i\|_1 \leq \max_{1 \leq i \leq n} |x_i| \sum_{i=1}^n \|e_i\|_1 = C \|x\|_\infty,$$

to prema (1.4) imamo

$$|f(x) - f(x_0)| = |\|x\|_1 - \|x_0\|_1| \leq \|x - x_0\|_1 \leq C \|x - x_0\|_\infty,$$

tj. f je neprekidna u odnosu na $\|\cdot\|_\infty$. Dalje, jedinična sfera u $(X, \|\cdot\|_\infty)$ je kompaktan skup (zbog izometrije sa $(\mathbb{R}^n, \|\cdot\|_\infty)$), pa prema Teoremi 1.134 postoje pozitivne konstante C_1 i C_2 takve da

$$C_1 \leq \|x\|_1 \leq C_2 \|x\|_\infty = 1.$$

Konstante C_1 i C_2 su pozitivne jer je $x \neq 0$ kad god je $\|x\|_\infty = 1$.

Dakle, za proizvoljno $x \in X \setminus \{0\}$ važi

$$C_1 \leq \left\| \frac{x}{\|x\|_\infty} \right\|_1 \leq C_2$$

odnosno

$$C_1 \|x\|_\infty \leq \|x\|_1 \leq C_2 \|x\|_\infty, x \in X.$$

Analogno bismo dokazali da za neke pozitivne konstante C'_1 i C'_2 važi

$$C'_1 \|x\|_\infty \leq \|x\|_2 \leq C'_2 \|x\|_\infty, x \in X,$$

odakle dobijamo

$$\frac{C_1}{C'_2} \|x\|_\infty \leq \|x\|_1 \leq \frac{C_2}{C'_1} \|x\|_\infty, x \in X.$$

□

PRIMJER 1.136. U ovom primjeru pokazujemo neprekidnost linearnog preslikavanja $A : X \rightarrow Y$, gdje je su X i Y normirani prostori, a X je konačno dimenzionalni vektorski prostor. Polazeći od definicije norme linearnog preslikavanja (1.5),

$$(1.22) \quad \|A\| = \sup_{\|x\| \neq 0} \left\| A \left(\frac{x}{\|x\|} \right) \right\| = \sup_{\|x\|=1} \|A(x)\|$$

i posljedične nejednakosti $\|Ax\| \leq \|A\|\|x\|$, $x \in X$, dovoljno je pokazati da je $\|A\|$ ograničeno.

Sa druge strane, kako je X konačno dimenzionalan vektorski prostor, recimo $\dim(X) = n$, to postoji baza vektorskog prostora koju ćemo da označimo sa $\{e_1, \dots, e_n\}$. Tada prema Teoremi 1.135 postoje konstante $c_0, c_1 > 0$ takva da je $c_0\|x\|_\infty \leq \|x\| \leq c_1\|x\|_\infty$.

Označavajući sa $C = \max_{1 \leq i \leq n} \|Ae_i\|_\infty$ dobijamo

$$\|A\| \leq \frac{c_1\|Ax\|_\infty}{c_0\|x\|_\infty} = \frac{c_1C\|x\|_\infty}{c_0\|x\|_\infty} = \frac{c_1C}{c_0}.$$

PRIMJER 1.137. Neka je $B : X \times Y \rightarrow Z$ bilinearano preslikavanje, pri čemu su X, Y i Z normirani konačno dimenzionalni vektorski prostori. Pretpostavimo da $\dim(X) = n$, $\dim(Y) = m$. Pokažimo da je B neprekidno preslikavanje. Na početku pokazaćemo da je norma bilinearnog preslikavanja B ograničena. Prema (1.7) imamo da je $\|B\| = \sup_{\|x\|=1, \|y\|=1} \|B(x, y)\|$. Ako sa $\{e_1, \dots, e_n\}$ i $\{e'_1, \dots, e'_m\}$ označimo ortonormirane baze prostora X i Y respektivno onda za $x \in X$ i $y \in Y$ imamo odgovarajuće prezentacije, $x = \sum_{i=1}^n x_i e_i$, $y = \sum_{i=1}^m y_i e_i$ i kako je $\|x\| = 1$, $\|y\| = 1$ to prema Teoremi 1.135 imamo

$$\begin{aligned} \|B(x, y)\| &= \left\| \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m x_i y_j B(e_i, e_j) \right\| \\ &\leq \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m |x_i| |y_j| \|B(e_i, e_j)\| \\ (1.23) \quad &\leq \|x\|_\infty \|y\|_\infty \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \|B(e_i, e_j)\| \\ &\leq C \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \|B(e_i, e_j)\| \end{aligned}$$

tj. $\|B\| \leq C \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \|B(e_i, e_j)\|$.

Neka je dalje $(x, y) \in X \times Y$ i $(h, k) \in X \times Y$, tada

$$B(x + h, y + k) - B(x, y) = B(h, y) + B(x, k) + B(h, k),$$

odnosno

$$\begin{aligned} &\lim_{(h,k) \rightarrow (0,0)} \|B(x + h, y + k) - B(x, y)\| \\ &\leq \|B\| \lim_{(h,k) \rightarrow (0,0)} (\|h\|\|y\| + \|x\|\|k\| + \|h\|\|k\|) = 0, \end{aligned}$$

odakle zaključujemo da je B neprekidno bilinearano preslikavanje na $X \times Y$.

Zaključujemo ovo poglavlje uopštenjem na početku pomenute teoreme o svojstvu ravnomjerne neprekidnosti neprekidnih funkcija na segmentu.

TEOREMA 1.138. *Neka je $K \subset \mathbb{R}^n$ kompaktan skup i $f : K \rightarrow \mathbb{R}^m$ neprekidna funkcija. Tada je funkcija f ravnomjerno neprekidna na K .*

DOKAZ. Polazeći od neprekidnosti funkcije f zaključujemo da za proizvoljno $\epsilon > 0$ za svako $x \in K$ postoji $\delta(x, \epsilon) > 0$ tako da

$$d(f(x), f(y)) < \frac{\epsilon}{2} \text{ kad god je } d(x, y) < \delta(x, \epsilon).$$

Familija $\{B(x, \frac{\delta(x, \epsilon)}{2}) | x \in K\}$ je otvoren pokrivač skupa K , pa zbog pretpostavljene kompaktnosti može se izdvojiti konačan potpokrivač $\{B(x_i, \frac{\delta(x_i, \epsilon)}{2}) | 1 \leq i \leq m\}$ skupa K . Neka je sada $\delta = \min_{1 \leq i \leq m} \frac{\delta(x_i, \epsilon)}{2} > 0$. Za $x, y \in K$ i $d(x, y) < \delta$ postoji lopta $B(x_{i_0}, \frac{\delta(x_{i_0}, \epsilon)}{2})$ (za neko $i_0 \in \{1, \dots, m\}$) koja sadrži x . Sa druge strane, $d(x_{i_0}, y) \leq d(x_{i_0}, x) + d(x, y) < \delta(x_{i_0}, \epsilon)$, pa $y \in B(x_{i_0}, \delta(x_{i_0}, \epsilon))$ i zato je $d(f(x), f(y)) \leq d(f(x), f(x_{i_0})) + d(f(x_{i_0}), f(y)) < \epsilon$. $\square$

1.10. Povezanost.

DEFINICIJA 1.139. Za skup $C \subseteq \mathbb{R}^n$ kažemo da je povezan ako ne može da se predstavi kao unija dva disjunktne neprazna otvorena skupa u indukovanj topologiji skupa C , tj. skup C se ne može predstaviti na način

$$C = (A \cap C) \cup (B \cap C),$$

gdje A, B su otvoreni skupovi u $\mathbb{R}^n$, takvi da $A \cap B = \emptyset$ i $A \cap C \neq \emptyset$, $B \cap C \neq \emptyset$.

KOMENTAR 1.140. Opštija varijanta Definicije 1.139 odnosi se na topološki prostor (X, τ) . Preciznije, topološki prostor X je povezan ako ne može da se predstavi kao unija dva neprazna disjunktne otvorena skupa u X , tj. $X = A \cup B$, $A \cap B = \emptyset$, $A \neq \emptyset$ i $B \neq \emptyset$. Slično, ako je $C \subset X$, onda je skup C povezan ako je povezan u odnosu na indukovanu topologiju iz X .

Prije nego počnemo sa navođenjem primjera povezanih i nepovezanih skupova navešćemo jednu osobinu povezanih skupova koja direktno slijedi iz Definicije 1.139.

PROPOZICIJA 1.141. *Neka je C povezan skup u $\mathbb{R}^n$ i A je podskup skupa C koji je istovremeno otvoren i zatvoren skup u C . Tada je $A = \emptyset$ ili je $A = C$.*

DOKAZ. Kako je $C = A \cup (C \setminus A)$ predstavljen kao unija dva otvorena skupa u C , to zbog pretpostavljene povezanosti skupa C imamo da je $A = \emptyset$ ili $A = C$. $\square$

PRIMJER 1.142. Skup $(a, b) \cup (b, d)$ je primjer nepovezanog skupa u $\mathbb{R}$, gdje $a, b, d \in \mathbb{R}$ pri čemu ne isključujemo i mogućnost da je $a = -\infty$ ili $d = \infty$.

PRIMJER 1.143. Ako je $A = \{(x, y, z) | 1 < (x-1)^2 + (y+1)^2 + z^2 < 2\}$, tada je skup graničnih tačaka $\partial A = S_1 \cup S_2$, gdje $S_1 = \{(x, y, z) | (x-1)^2 + (y+1)^2 + z^2 = 2\}$, $S_2 = \{(x, y, z) | (x-1)^2 + (y+1)^2 + z^2 = 2\}$ i jasno ∂A je nepovezan skup.

PRIMJER 1.144. Ako je $X \neq \emptyset$, i $(X, \tilde{d})$ metrički prostor sa diskretnom metrikom, onda je svaki podskup skupa X nepovezan što slijedi iz činjenice da za svaku tačku $x \in X$ skup $\{x\}$ je sam za sebe otvoren i istovremeno zatvoren skup.

PRIMJER 1.145. Jednočlan skup $\{x\}$ je povezan za proizvoljno $x \in \mathbb{R}^n$.

PRIMJER 1.146. (**Segment $[a, b]$ je povezan skup**) Segmenti $[a, b]$ realne prave $\mathbb{R}$ su povezani skupovi. Pretpostavimo suprotno, odnosno da je $[a, b] = A \cup B$, gdje su A i B neprazni, otvoreni i disjunktni skupovi u $[a, b]$. Neka je $b \in B$. Tada, budući otvoren u $[a, b]$, skup B zadrži i neku okolinu tačke b u $[a, b]$, što povlači da je $\sup(A) = c < b$. Napomenimo da supremum skupa A postoji jer je A ograničen skup. Dalje, tačka c pripada jednom od skupova A ili B što znači da neka okolina $(c - \epsilon, c + \epsilon)$ tačke c pripada skupu A ili B . Međutim, kako je c supremum, dakle i tačka nagomilavanja skupa A , to $A \cap (c - \epsilon, c) \neq \emptyset$ i $(c, c + \epsilon) \cap B \neq \emptyset$. Kontradikcija. Time je dokazano da su svi segmenti $[a, b]$ realne prave povezani skupovi. Slično se pokazuje da su dodatno i svi polusegmenti $[a, b)$, $(a, b]$ i intervali (a, b) takođe povezani skupovi u $\mathbb{R}$.

PRIMJER 1.147. Prethodni primjer povlači da je i $\mathbb{R}$ takođe povezan skup. Zaista, pretpostavimo da je $\mathbb{R}$ nepovezan skup, tj. $\mathbb{R} = A \cup B$, gdje su A, B neprazni, disjunktni otvoreni skupovi. Tada iz $\mathbb{R} = \bigcup_{n \geq 1} [-n, n]$ slijedi da postoji $n_0 \in \mathbb{N}$ tako da $[-n_0, n_0] \cap A \neq \emptyset$ i $[-n_0, n_0] \cap B \neq \emptyset$ odnosno $[-n_0, n_0] = ([-n_0, n_0] \cap A) \cup ([-n_0, n_0] \cap B)$, što je kontradikcija. Slično, i neograničeni polusegmenti $(-\infty, b]$ i $[a, \infty)$ su primjeri povezanih skupova u $\mathbb{R}$.

PRIMJER 1.148. (**n -segment $I_{a,b}$ je povezan skup**) Ukoliko pretpostavimo da je n -segment $I_{a,b}$ nepovezan skup, tj. $I_{a,b} = A \cup B$, gdje su A, B neprazni, disjunktni i otvoreni skupovi u $I_{a,b}$, onda koristeći da su projekcije $p^i : I_{a,b} \rightarrow \mathbb{R}$, $i \in \{1, \dots, n\}$ neprekidna i otvorena preslikavanja imamo da je segment $[a_i, b_i] = p^i(A) \cup p^i(B)$ nepovezan skup. Kontradikcija. Dakle, n -segment $I_{a,b}$ je povezan skup što za posljedicu ima i da je $\mathbb{R}^n$ povezan skup.

Naredna propozicija daje karakterizaciju povezanih skupova u $\mathbb{R}$.

PROPOZICIJA 1.149. *Skup $A \subset \mathbb{R}$ je povezan ako i samo ako je A interval (zatvoren, otvoren ili poluotvoren).*

DOKAZ. Neka je A neprazan povezan skup u $\mathbb{R}$ i $\alpha = \inf A$ i $\beta = \sup A$. Dokažimo da $a \in A$ za svako $a \in (\alpha, \beta)$. Pretpostavimo

suprotno, tj. da $a \notin A$. Skupovi $A \cap (-\infty, a)$ i $A \cap (a, \infty)$ su neprazni disjunktni i otvoreni skupovi u A i njihova unija je skup A , što je kontradikcija. Obratno tvrđenje je dokazano kroz primjere, Primjer 1.146 i Primjer 1.147. $\square$

Kao što smo već vidjeli u Primjeru 1.142 unija dva povezana skupa ne mora da bude povezan skup. U sljedećoj propoziciji dajemo dovoljan uslov pod kojim je unija povezanih skupova povezan skup.

PROPOZICIJA 1.150. *Ako su $A_\alpha \subset \mathbb{R}^n$, $\alpha \in I$ povezani skupovi, pri čemu je $\cap_{\alpha \in I} A_\alpha \neq \emptyset$, onda je $\cup_{\alpha \in I} A_\alpha$ povezan skup.*

DOKAZ. Pretpostavimo suprotno, tj. da je skup $\cup_{\alpha \in I} A_\alpha$ nepovezan. Tada postoje otvoreni disjunktni i neprazni skupovi U i V takvi da $\cup_{\alpha \in I} A_\alpha = U \cup V$, pri čemu je $(\cup_{\alpha \in I} A_\alpha) \cap U \neq \emptyset$ i $(\cup_{\alpha \in I} A_\alpha) \cap V \neq \emptyset$. Posljednje relacije povlače da $\cap_{\alpha \in I} A_\alpha \cap U \neq \emptyset$ ili $\cap_{\alpha \in I} A_\alpha \cap V \neq \emptyset$. Pretpostavimo bez umanjavanja opštosti da $\cap_{\alpha \in I} A_\alpha \cap U \neq \emptyset$, što dalje povlači $A_\alpha \cap U \neq \emptyset$ za svaki indeks $\alpha \in I$. Međutim, tada imamo da je $A_\alpha = (A_\alpha \cap U) \cup (A_\alpha \cap V)$, $\alpha \in I$, što budući da je A_α povezan skup je moguće samo za slučaj da je $A_\alpha \subseteq U$, $\alpha \in I$. Posljedično $V = \emptyset$ što je kontradikcija, tj. početna pretpostavka nije tačna. $\square$

Naredna teorema je analog Teoreme 1.133 samo sada za povezane skupove, tj. pokazujemo da je svojstvo povezanosti topološka invarijanta.

TEOREMA 1.151. *Neka je $f : A \subseteq \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^m$ neprekidna funkcija i A je povezan skup. Tada je skup $f(A)$ povezan u $\mathbb{R}^m$.*

DOKAZ. Pretpostavimo da skup $f(A)$ nije povezan. Tada postoje neprazni otvoreni disjunktni skupovi V_1 i V_2 u $\mathbb{R}^m$ takvi da $f(A) \subseteq V_1 \cup V_2$ i $f(A) \cap V_1 \neq \emptyset$ i $f(A) \cap V_2 \neq \emptyset$.

U nastavku primijetimo da ako $x \in A$, onda $f(x) \in V_1$ ili $f(x) \in V_2$, što povlači da $A \subseteq f^{-1}(V_1) \cup f^{-1}(V_2)$. Sa druge strane, skupovi $U_1 = A \cap f^{-1}(V_1)$ i $U_2 = A \cap f^{-1}(V_2)$ su otvoreni u A zbog pretpostavljene neprekidnosti funkcije f . Takođe, skupovi U_1 i U_2 su disjunktni jer $U_1 \cap U_2 \subseteq f^{-1}(V_1) \cap f^{-1}(V_2) = f^{-1}(V_1 \cap V_2) = \emptyset$. Dalje, jasno da $A \subseteq U_1 \cup U_2$. Ako bi $A \cap U_1 = \emptyset$, onda $A \subseteq U_2$, što dalje povlači da je $f(A) \subseteq f(A \cap f^{-1}(V_2)) \subseteq f(A) \cap V_2$. Posljednja inkluzija protvriječi početnoj pretpostavci da je $f(A) \cap V_1 \neq \emptyset$ i $V_1 \cap V_2 = \emptyset$. Dakle, $A \cap U_1 \neq \emptyset$. Slično, pokazujemo da je $A \cap U_2 \neq \emptyset$. Prema tome, zaključujemo da skup A nije povezan. Kontradikcija. $\square$

PRIMJER 1.152. Podsjetimo se da za $a, b \in \mathbb{R}^n$ segment $[a, b]$ u $\mathbb{R}^n$ je definisan na način

$$[a, b] = \{\lambda a + (1 - \lambda)b \mid 0 \leq \lambda \leq 1\}.$$

Funkcija $\psi : [0, 1] \rightarrow \mathbb{R}^n$, $\psi(\lambda) = \lambda a + (1 - \lambda)b$ je neprekidna što lako slijedi iz nejednakosti

$$\|\psi(s) - \psi(t)\| \leq \|a\||s - t| + \|b\||s - t|.$$

Dakle, segment $[a, b] = \psi([0, 1])$ je povezan skup kao slika segmenta $[0, 1]$ preslikavanjem ψ .

DEFINICIJA 1.153. (Putevima povezan skup) Za skup $C \subseteq \mathbb{R}^n$ kažemo da je putevima povezan ako za svake dvije tačke $x, y \in C$ postoji neprekidno preslikavanje (put) $\varphi : [0, 1] \rightarrow C$ tako da $\varphi(0) = x, \varphi(1) = y$.

DEFINICIJA 1.154. (Linijski povezan skup) Za skup $C \subseteq \mathbb{R}^n$ kažemo da je linijski povezan ako za svake dvije tačke $x, y \in A$ postoji poligonalna linija koja spaja tačke x i y .

KOMENTAR 1.155. Pod poligonalnom linijom koja spaja tačke x i y u A podrazumijevamo niz segmenata $[x_{k-1}, x_k] \subset C, k \in \{0, 1, \dots, m\}$, gdje $x_0 = x$ i $x_m = y$.

KOMENTAR 1.156. Ako je skup linijski povezan onda je i putevima povezan.

PRIMJER 1.157. Jedinična kružnica S^1 je putevima povezan skup. Na primjer, ako su $A, B \in S^1$ (slika), tada polazeći od parametrizacije jedinične kružnice $S^1 = \{(\cos(t), \sin(t)) | t \in [0, 2\pi)\}$ i određujući tačke A i B na način da ugao koji odgovara tački A je α i β je ugao koji odgovara tački B , $0 \leq \alpha < \beta < 2\pi$. Odgovarajući put $\varphi : [0, 1] \rightarrow S^1$ koji spaja tačke A i B dat je sa $\varphi(t) = (\cos(t\beta + (1-t)\alpha), \sin(t\beta + (1-t)\alpha))$. Sa druge strane, S^1 nije linijski povezan skup.

Prirodno se nameće pitanje kakav je odnos između povezanosti i povezanosti putevima. Naredna teorema daje djelimičan odgovor.

TEOREMA 1.158. *Ako je skup $C \subseteq \mathbb{R}^n$ putevima povezan, onda je i povezan.*

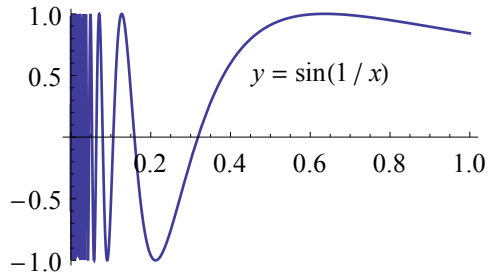
DOKAZ. Pretpostavimo da je C povezan putevima, a da nije povezan skup. Tada postoje neprazni otvoreni skupovi A i B u skupu C takvi da je $C = A \cup B$. Neka su sada $x \in A$ i $y \in B$. Po pretpostavci postoji put $\varphi : [0, 1] \rightarrow C$ tako da $\varphi(0) = x$ i $\varphi(1) = y$. Grafik funkcije φ , u oznaci $\Gamma_\varphi = \{(x, \varphi(x)) | 0 \leq x \leq 1\}$, je povezan skup kao slika segmenta $[0, 1]$ neprekidnim preslikavanjem $\psi(x) = (x, \varphi(x))$. Međutim,

$$\Gamma_\varphi = (A \cap \Gamma_\varphi) \cup (B \cap \Gamma_\varphi),$$

gdje su $A \cap \Gamma_\varphi$ i $B \cap \Gamma_\varphi$ otvoreni, neprazni i disjunktni skupovi u indukovanoj topologiji na Γ_φ , tj. Γ_φ je nepovezan skup. Kontradikcija. $\square$

PRIMJER 1.159. Obrnuto tvrđenje u Teoremi 1.158 nije tačno u opštem. Kao odgovarajući primjer navodimo skup $C = A \cup B$, gdje je $A = \{(x, 0) | x \leq 0\}$ i $B = \{(x, \sin \frac{1}{x}) | x > 0\}$. Skup C je povezan. U suprotnom, $C = (H \cap C) \cup (K \cap C)$, gdje su H i K neprazni, disjunktni i otvoreni skupovi u $\mathbb{R}^2$. Kako je A povezan on ne može da siječe H i

K istovremeno, već je sadržan u jednom od njih, na primjer u H . Isti argument se može primijeniti na B i zaključiti da onda $B \subset K$. Sa druge strane, imamo da je $(0, 0) \in H$ i zato postoji $\epsilon > 0$ tako da $B(0, \epsilon) \subset H$. Tačka $(0, 0)$ je tačka nagomilavnja za skup B , pa $B(0, \epsilon) \cap B \neq \emptyset$, tj. $H \cap K \neq \emptyset$, a to je kontradikcija. Međutim, C nije putevima povezan. Na primjer ako je proizvoljnu tačku iz A i proizvoljnu tačku iz B moguće spojiti putem, onda bi to značilo da postoji $\lim_{x \rightarrow 0^+} \sin \frac{1}{x}$, što nije tačno.

PRIMJER 1.160. Otvorena jedinična lopta $B(0, 1)$ je putevima povezan skup. Zaista, pretpostavimo da su $x, y \in B(0, 1)$. Tada put koji spaja tačke x i y dat je sa $\psi(t) = ty + (1 - t)x$, $0 \leq t \leq 1$. Da je preslikavanje ψ neprekidno dokazali smo u Primjeru 1.152, a da važi $\psi([0, 1]) \subset B(0, 1)$ slijedi jednostavno koristeći nejednakost trougla za euklidsku normu

$$\|\psi(t)\| \leq (1 - t)\|x\| + t\|y\| < 1 - t + t = 1.$$

PRIMJER 1.161. Iz prethodnog primjera direktno slijedi da je svaki konveksan skup u $\mathbb{R}^n$ putevima povezan.

PRIMJER 1.162. Jedinična sfera S^{n-1} u $\mathbb{R}^n$ ($n > 1$) je putevima povezan skup.

PRIMJER 1.163. Loptu $B(a, r)$ u $\mathbb{R}^3$ možemo da posmatramo kao sliku jedinične lopte preslikavanjem $f(x) = a + rx$. Preciznije, $B(a, r) = f(B(0, 1))$, gdje je $f(x_1, x_2, x_3) = (a_1 + rx_1, a_2 + rx_2, a_3 + rx_3)$. Kako je $f : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^3$ neprekidno preslikavanje to je i $B(a, r)$ povezan skup na osnovu Teoreme 1.151.

PRIMJER 1.164. Neka je $E = \{(x, y, z) \mid \frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} < 1\}$. Geometrijski je jasno da svake dvije tačke iz E možemo da povežemo segmentom u E , te da je skup putevima povezan. U ovom primjeru, pokažimo da je skup E povezan koristeći Teoremu 1.151.

Uzimajući u obzir preslikavanje $f : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^3$ definisano sa $f(x, y, z) = (ax, by, cz)$ koje je očigledno neprekidno, nije teško provjeriti da je $f(B(0, 1)) = E$, pa na osnovu Teoreme 1.151 skup E je povezan.

DEFINICIJA 1.165. (**Oblast**) Skup $\Omega \subseteq \mathbb{R}^n$ koji je otvoren i povezan naziva se oblast.

Naredna teorema daje odgovor na pitanje koji dodatni uslov treba da zadovoljava povezan skup da bi bio putevima povezan.

TEOREMA 1.166. *Neprazan i otvoren skup Ω u $\mathbb{R}^n$ je povezan ako i samo ako se svake dvije njegove tačke mogu povezati poligonalnom linijom.*

DOKAZ. Ukoliko je Ω linijski povezan, onda je Ω i putevima povezan, pa prema tome i povezan. Obratno, ako je Ω otvoren i povezan neka je $x_0 \in \Omega$ i $A = \{x \in \Omega \mid x \text{ je moguće spojiti poligonalnom linijom sa } x_0\}$. Kako $x_0 \in A$, to $A \neq \emptyset$. Budući da je Ω otvoren skup, to za svako $x \in A$ postoji $r_x > 0$ i lopta $B(x, r_x) \subset \Omega$. Dalje je jasno da $B(x, r_x) \subset A$ jer svaku tačku $y \in B(x, r_x)$ moguće je spojiti segmentom $[x, y]$ sa tačkom x i posle poligonalnom linijom opet sa x_0 . Dakle, A je otvoren skup. Sa druge strane, skup $B = \Omega \setminus A$ možemo da okarakterišemo kao skup svih tačaka iz Ω koje nije moguće poligonalnom linijom spojiti sa x_0 . Skup B je takođe otvoren. Naime, za $z \in B$ postoji $r_z > 0$ tako da $B(z, r_z) \subset \Omega$. Svaka tačka $\tilde{z} \in B(z, r_z)$ pripada B . U protivnom tačku $\tilde{z}$ bi mogli da povežemo sa x_0 poligonalnom linijom i segmentom $[\tilde{z}, z]$ sa tačkom z , što je nemoguće. U konačnom zaključujemo da je A istovremeno zatvoren i otvoren skup u Ω , što na osnovu Propozicije 1.141 povlači da je $A = \Omega$. $\square$

1.11. Komponente povezanosti. Neka je $A \subseteq \mathbb{R}^n$. Ukoliko skup A nije povezan za pretpostaviti je da se skup A sastoji od povezanih disjunktih podskupova. U cilju da dokažemo prethodnu pretpostavku definisaćemo na skupu A relaciju $\sim$. Za tačke $a, b \in A$ kažemo da su u relaciji $\sim$, $a \sim b$, ako postoji povezan podskup u A koji ih sadrži. Nije teško utvrditi da je $\sim$ relacije ekvivalencije na skupu A . Naime, za svaku tačku $x \in A$ važi $x \sim x$ jer je $\{x\}$ povezan skup. Simetričnost relacije $\sim$, $x \sim y$ ako i samo ako je $y \sim x$, je očigledna. Dalje, ako je $x \sim y$ i $y \sim z$, to postoje povezani podskupovi od A , recimo A_y i A_z , takvi da $x, y \in A_y$ i $y, z \in A_z$. Kako je $A_y \cap A_z \neq \emptyset$, to na osnovu Propozicije 1.150 $A_y \cup A_z$ je povezan skup i $x, z \in A_y \cup A_z$, tj. $x \sim z$. Klase ekvivalencije relacije $\sim$ na A nazivaju se komponentama povezanosti skupa A . Tako za proizvoljno $x \in A$ komponenta povezanosti C_x koja sadrži x predstavlja najveći povezan podskup u A koji sadrži x .

Zadaci

1. Ako je $(X, \tilde{d})$ metrički prostor, pokazati da je $(X, \tilde{d})$ takođe metrički prostor, gdje je $\tilde{d}_1(x, y) = \frac{\tilde{d}(x, y)}{1 + \tilde{d}(x, y)}$, $x, y \in X$ i da je svaki podskup u X ograničen u novoj metrici.
2. Neka je $B([a, b])$ skup svih ograničenih funkcija na segmentu $[a, b]$. Dokazati da je $\|f\|_\infty = \sup_{a \leq t \leq b} |f(t)|$, $f \in B([a, b])$ norma na $B([a, b])$ i $(B([a, b]), \|\cdot\|_\infty)$ normiran prostor. Da li je $\|f\|_1 = \int_a^b |f(t)| dt$ norma na $B([a, b])$?
3. Ispitati da li je sa:
  - a) $\tilde{d}(x, y) = \arctan |x - y|$;

- b) $\tilde{d}(x, y) = \sqrt{|x - y|}$;
 c) $\tilde{d}(x, y) = \sin^2 |x - y|$, zadata metrika na $\mathbb{R}$.
 4. Neka je $(X, \tilde{d})$ metrički prostor i $A \subset X$. Dokazati da je $\text{diam}(A) = \text{diam}(\overline{A})$.
 5. Dokazati da je skup ograničenih linearnih preslikavanja $\mathcal{B}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^m)$ normiran prostor.
 6. Ocijeniti normu linearnog preslikavanja $\Lambda : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^3$,

$$\Lambda(x_1, x_2, x_3) = (2x_1 + x_3, 3x_2, 3x_1)$$

uzimajući u obzir:

- a) euklidsku normu $\|\cdot\|$ na $\mathbb{R}^3$,
 b) normu $\|\cdot\|_1$ na $\mathbb{R}^3$,
 c) normu $\|\cdot\|_\infty$ na $\mathbb{R}^3$.
 7. Neka je $A : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^n$ ograničeno linearno preslikavanje. Pokazati da je sa $B(x, y) = \langle Ax, y \rangle$, $x, y \in \mathbb{R}^n$ definisano ograničeno bilinearno preslikavanje i da je $\|B\| \leq \|A\|$.
 8. Neka su $x, y \in \mathbb{R}^3$ i $B(x, y) = x \times y$ (vektorski proizvod). Dokazati da je B bilinearno preslikavanje i odrediti mu normu.
 9. Neka su $A, B \subset \mathbb{R}^n$, dokazati da je:
 a) $A^\circ \cup B^\circ \subset (A \cup B)^\circ$;
 b) $\overline{(A \cup B)} = \overline{A} \cup \overline{B}$;
 c) $\overline{(A \cap B)} \subset \overline{A} \cap \overline{B}$.
 10. Neka je $f \in C([a, b])$. Dokazati da je grafik funkcije f , $\Gamma_f = \{(x, f(x)) | a \leq x \leq b\}$, zatvoren skup u euklidskoj ravni.
 11. Dokazati da su skupovi $A = \{(x, y) | x \in \mathbb{R}, y = \frac{x^2}{x^2+1}\}$ i $B = \{(x, y) | x \in \mathbb{R}, y = 1\}$ disjunktni zatvoreni skupovi i da je $d(A, B) = 0$.
 12. Dokazati Teoremu 1.59.
 13. Dokazati Teoremu 1.62.
 17. Neka su $f, g \in C(\mathbb{R}^n)$. Tada:
 a) ako je $f(x) = g(x)$, $x \in Q^n$ pokazati da je $f(x) = g(x)$ za svako $x \in \mathbb{R}^n$.
 b) dokazati da je skup $\{x \in \mathbb{R}^n | f(x) = g(x)\}$ zatvoren.
 18. Odrediti A^0 , $\text{Ext}(A)$ i ∂A , ako je:
 a) $A = \{x \in \mathbb{R}^n | \|x\| \leq 1\}$;
 b) $A = \{x \in \mathbb{R}^n | \|x\| = 1\}$;
 c) $A = \{x \in \mathbb{R}^n | x_i \text{ je racionalan}\}$;
 19. Neka je $f : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^m$ neprekidno preslikavanje. Pokazati da ako je $A \subset \mathbb{R}^n$, onda važi $f(\overline{A}) \subset \overline{f(A)}$.
 20. Ispitati neprekidnost funkcije na $A = \{(x, y, z) | x^2 + y^2 + z^2 \leq \frac{\pi}{2}\}$

$$f(x, y, z) = \begin{cases} \tan(x^2 + y^2) \frac{e^{-\frac{1}{x^2 + y^2 + z^2}}}{x^2 + y^2 + z^2}, & (x, y, z) \in A \setminus (0, 0, 0), \\ 0, & (x, y, z) = (0, 0, 0). \end{cases}$$

Odrediti $f(A)$.

21. Dokazati Teoremu 1.15.

22. Koristeći Banahov princip kontrakcije dokazati da sljedeći sistem ima jedinstveno rješenje. Formirati iterativni niz koji aproksimira rješenje sistema

$$1.1x_1 + 0.22x_2 - 0.03x_3 = 0.5$$

$$0.8x_2 + 0.25x_3 = 1$$

$$0.11x_1 + 0.19x_2 + 0.9x_3 = 2.$$

23. Koristeći Banahov princip kontrakcije pokazati da jednačina $e^{-x} - x + 1 = 0$ ima rješenje na $\mathbb{R}$. Odrediti približno rješenje sa greškom 10^{-2} .

24. Ako je $\{K_i\}_{i \in \mathbb{R}^n}$ opadajuća familija kompaktnih skupova u $\mathbb{R}^n$ ($K_1 \supset K_2 \supset K_3 \cdots$), dokazati da $\bigcap_{i=1}^{\infty} K_i$ nije prazan.

25. Dokazati da je skup $K \subset \mathbb{R}^n$ kompaktan ako i samo ako svaki niza tačaka $\{x_k\}_{k \geq 1}$ iz K ima podniz koji konvergira ka nekoj tački $x \in K$.

26. Ako su $F, K \subset \mathbb{R}^n$, takvi da je F —zatvoren, a K —kompaktan skup i $F \cap K = \emptyset$, dokazati da je tada $d(F, K) > 0$. Pokazati da tvrdjenje nije tačno ako se izostavi uslov da je K kompaktan.

27. Ako su K_1 i K_2 kompaktni disjunktne skupovi u $\mathbb{R}^n$ dokazati da postoje otvoreni disjunktne skupovi G i H u $\mathbb{R}^n$ takvi da $K_1 \subset G$ i $K_2 \subset H$.

28. Pokazati da ako je $K \subset \mathbb{R}^n$ ograničen skup, onda za svaki niz $\{x_k\}_{k \geq 1} \subset K$ postoji podniz koji konvergira ka nekoj tački iz $\overline{K}$.

29. Da li presjek povezanih skupova u $\mathbb{R}^3$ mora da bude povezan skup? Da li slika nepovezanog skupa pri neprekidnom preslikavanju mora da bude nepovezan skup?

30. Dokazati da je S^2 putevima povezan skup.

31. U terminima otvoren, zatvoren povezan, putevima povezan, kompletan, kompaktan opisati sljedeće skupove:

a) $A = \{(x, y) | x^2 - y^2 \geq 4\};$

b) $A = \{(\frac{1}{\sqrt[n]{n}}, \frac{\log(1+n)}{n}, 1 + e^{-n^2}) | n \in \mathbb{N}\};$

c) $A = \{(x, y, z) | x^2 + y^2 + z^2 < 4, x + y + z > 1\}.$

32. Pokazati da ne postoji homeomorfizam između $\mathbb{R}$ i $\mathbb{R}^n$, $n \geq 2$.

33. Odrediti komponente povezanosti sa sljedeće skupove:

a) ∂A ako je $A = \{x \in \mathbb{R}^n | 1 < \|x\| < 2\};$

b) skup racionalnih brojeva Q u $\mathbb{R}$.

34. Pokazati da je skup $B = \{(x, \sin \frac{1}{x}) | x > 0\}$ putevima povezan, ali da $\overline{B}$ nije putevima povezan.

Bibliography

- [1] M. JEVTIĆ, M. MATELJEVIĆ, I. JOVANOVIĆ, *Matematička analiza II*. Matematički fakultet, Beograd, 2008
- [2] M. DOSTANIĆ, *Matematička analiza 1*. Proc. London Math. Soc. 76 (1998), 667-684.